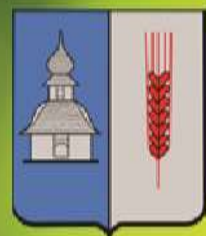

FORSSAN SEUDUN KOTOUTTAMISOHJELMA 2021-2024

Sisällys

1 JOHDANTO KOTOUTTAMISOHJELMAAN	3
2 KOTOUTTAMISEN VALTAKUNNALLINEN JA SEUDULLINEN STRATEGIA.....	4
2.1 Suomen ja Forssan seudun kansainvälistyminen	4
2.2 Kiintiöpakolaisten vastaanotto Suomeen ja Forssan seudulle.....	5
2.3 Valtion maahanmuutto- ja kotouttamisstrategia	6
2.4 Forssan seudun kotouttamisstrategia	7
2.5 Sote-uudistus ja maakunnallinen palvelutuotanto	9
2.6 Kotouttamisohjelman arvot	9
3 KOTOUTTAMISEN VASTUUTAHOJAT JA MONIALAINEN YHTEISTYÖ	12
3.1 Hallinnon ja viranomaisten vastuunjako	12
3.2 Maahanmuuttajien oikeudet	15
3.3 Kotoutumispalveluiden paikalliset vastuutahot.....	18
4 HYVÄT VÄESTÖSUHTEET JA YHDENVERTAISUUS.....	23
4.1 Syrjäytyminen ja segregaatiokehitys sisäisen turvallisuuden haasteena	24
4.2 Hyvien väestösuhteiden edistäminen Forssan seudulla	25
4.2.1 Seurantatyökalut ja -menetelmät väestösuhteiden tilan kartoittamiseksi.....	25
4.2.2 Osallisuuden edistäminen	26
4.2.3 Naapurustotyön kehittäminen	28
4.2.4 Yhteisösovittelun kehittäminen.....	29
4.2.5 Kuntalaisten hyvien väestösuhdetaitojen kehittäminen.....	30
4.3 Yhdenvertaisuuden edistäminen Forssan seudulla	31
5 KESTÄVÄ KEHITYS JA GLOBAALI VASTUU.....	32
5.1 Suomi ja YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030.....	32
5.2 Maahanmuutto ja Järkivihreä Forssan seutu	33
5.3 Forssan seudun kehitysapumalli	34
6 KOONTI KOTOUTTAMISOHJELMAN 2021–2024 TOIMENPITEISTÄ.....	36
7 KOTOUTTAMISOHJELMAN SEURANTA	38
LÄHTEET JA HYÖDYLLISET LINKIT	39

Teksti: Milla Parviainen, FSHKY

Kuvat: Mainossatama Oy

1 JOHDANTO KOTOUTTAMISOHJELMAAN

Kotouttamisohjelma on maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisestä säädetyssä laissa (1386/2010) määritelty asiakirja, jonka tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista suomalaisen yhteiskunnan yhdenvertaisiksi ja täysivaltaisiksi jäseniksi. Kotouttamisohjelman laatiminen on kuntien lakisääteinen velvollisuus. Ohjelma voidaan laatia kuntakohtaisena tai seudullisena, ja se tulee hyväksyä kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa.

Kotouttamisohjelma on keskeinen väline kotouttamisen sisällön suunnitteluun ja monialaisen yhteistyön edistämiseen. Tehokas alkuvaiheen kotoutuminen on seudulle asettuneiden maahanmuuttajien ja kuntien yhteinen etu. Oikea-aikaisilla ja maahanmuuttajien tarpeisiin vastaavilla palveluilla ja toimintatavoilla voidaan nopeuttaa kotoutumista ja vähentää pitkäkestoista palveluntarvetta. Samalla voidaan ehkäistä syrjäytymiskiirteen syntymistä.

Forssan seudun kotouttamisohjelma on laadittu Forssan kaupungin sekä Humppilan, Jokioisten, Tammelan ja Ypäjän kuntien seudullisena yhteistyönä. Seudun ensimmäinen kotouttamisohjelma laadittiin vuonna 2011 ja päivitettiin vuosille 2013–2016. Kotouttamisohjelma uusittiin kauttaaltaan vuosille 2017–2020 huomioiden seudun maahanmuuttajarakenteen muutos, johon oli vaikuttanut kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden määrän lisääntyminen. Ohjelmakauden 2017–2020 aikana Forssan seudun kotoutumispalveluita kehitettiin voimakkaasti, ja kotouttaminen vakiintui osaksi seudun eri toimijoiden osaamista.

Forssan seudun kotouttamisohjelmassa 2021–2024 kuvataan kotouttamiseen liittyvää valtakunnallista ja seudullista strategiaa, kotouttamisen vastuunjakoja sekä maahanmuuttajille tarjolla olevia palveluita. Ohjelma sisältää myös alakohtaiset toimenpiteet, joiden avulla kehitetään tai tarkastellaan olemassa olevia palveluita sekä niiden saatavuutta ja riittävyyttä. Ohjelmassa huomioidaan myös tekijät, jotka vaikuttavat yleisen yhdenvertaisuuden, hyvien väestösuhteiden ja kestävä kehityksen osaamisen kehittämiseen.

Kotouttamisohjelman laatimisesta on vastannut seudullinen kotouttamisverkosto sekä laaja joukko eri alojen edustajia ja asiantuntijoita seuraavista organisaatioista:

Forssan kaupunki
Humppilan kunta
Jokioisten kunta
Tammelan kunta
Ypäjän kunta
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä
Hämeen työ- ja elinkeinotoimisto
Kela Forssa
Hämeen poliisilaitos
Seudun opetuksenjärjestäjät ja järjestöt

Kotouttamisohjelman toimeenpanosta vastaavat asianomaiset toimialat sekä Forssan seudun Kotouttamo. Ohjelmakokonaisuuden seurannasta vastaa seudullinen kotouttamisverkosto.

2 KOTOUTTAMISEN VALTAKUNNALLINEN JA SEUDULLINEN STRATEGIA

2.1 Suomen ja Forssan seudun kansainvälistyminen

Suomi kansainvälistyy nopeaa tahtia. Vuonna 1990 Suomessa asui alle 30 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Vuoteen 2000 mennessä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä oli kolminkertaistunut ollen yli 90 000. Vuonna 2010 ulkomaan kansalaisia asui Suomessa lähes 170 000 henkilöä, ja vuoden 2019 lopussa ulkomaalaisia oli lähes 270 000 henkilöä. Suomen kansainvälistymiseen on vaikuttanut muun muassa vapaa liikkuminen ja informaatioteknologia sekä Suomen maine vapaana ja vakaana, korkean koulutustason maana. Vuonna 2015 maahan saapuneen suuren turvapaikanhakijamäärän myötä on pakolaistaustaisten maahanmuuttajien määrä eri puolilla Suomea kasvanut voimakkaasti viime vuosina.

Kanta-Hämeen alueella asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on yli kymmenkertaistunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Forssan seudulla ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä on kasvanut maltillisemmin, mutta selkeässä noususuhdanteessa.

Ulkomaan kansalaiset Suomessa, Kanta-Hämeessä ja Forssan seudulla 1990–2019

	Koko maa	Kanta-Häme	Forssan seutu
1990	26255	465	105
2000	91074	1675	305
2010	167954	3045	550
2019	267629	5118	890

(Lähde: Tilastokeskus)

Forssan seudulle on perinteisesti asettunut maahanmuuttajia, joiden maahanmuuton syynä on työsuhde, opiskelupaikka tai perheside seudulla asuvaan henkilöön. Vuoden 2015 jälkeen yhä suurempi osa myös Forssan seudulle asettuneista maahanmuuttajista on muuttanut Suomeen kansainvälisen suojelun perusteella.

Vuosina 2015–2017 Forssassa toimi Suomen Punaisen Ristin ylläpitämä 200-paikkainen pakolaisten vastaanottokeskus. Keskus lakkautettiin vuoden 2017 maaliskuussa vähentyneiden turvapaikanhakijamäärien johdosta. Osa keskuksessa asuneista turvapaikanhakijoista jäi seudulle asumaan yksityismajoitukseen, ja myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneita henkilöitä on siirtynyt kuntalaisiksi myös vastaanottokeskuksen sulkemisen jälkeen. Kansainvälistä suojelua saavia henkilöitä muuttaa Forssan seudulle myös muualta Suomesta.

Ulkomaan kansalaiset Forssan seudun kunnissa 1990–2019

	Forssa	Humppila	Jokioinen	Tammela	Ypäjä
1990	57	15	15	11	7
2000	223	15	28	25	14
2010	399	23	76	33	19
2019	676	27	84	80	23

(Lähde: Tilastokeskus)

2.2 Kiintiöpakolaisten vastaanotto Suomeen ja Forssan seudulle

Suomen vastaanottamien kiintiöpakolaisten määrästä päättää eduskunta vuosittain valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa 2019 on linjattu, että vastaanotettavien kiintiöpakolaisten vuosittainen määrä voi hallituskaudella vaihdella 850–1 050 henkilön välillä, riippuen Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrästä.

Sisäministeriö yhteistyössä ulkoministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa valmistelee esityksen pakolaiskiintiön alueellisesta kohdentamisesta, eli siitä, mistä maista ja mitä kansalaisuuksia vuotuisen pakolaiskiintiöön valitaan. Päätös tehdään YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n antaman maailmanlaajuisen pakolaisten uudelleensijoittamistarpeita koskevan arvion sekä UNHCR:n Suomelle tekemän esityksen perusteella. Päätöksen pakolaiskiintiön alueellisesta kohdentamisesta tekee hallitus.

Pakolaisten kansainvälisen uudelleensijoittamisen tärkein peruste on kansainvälisen suojelun tarve. UNHCR esittää Suomelle otettavaksi joukon henkilöitä, joista Suomen viranomaiset yleensä haastattelijien perusteella valitsevat Suomeen otettavat kiintiöpakolaiset. Vuosittaisesta pakolaiskiintiöstä noin 10 prosenttia on varattu hätätapauksiksi luokiteltujen pakolaisten vastaanottamiseen.

Kiintiöpakolaisia Suomeen valittaessa arvioidaan kuntien vastaanoton ja pakolaisen kotoutumisen edellytykset. Henkilön valinta ei saa vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita. Suomen kiintiöpolitiikan painopisteenä on erityisesti haavoittuvimpien ryhmien uudelleensijoittaminen. Haavoittuvimpia pakolaisryhmiä ovat esimerkiksi lapsiperheet ja vaikeassa asemassa olevat naiset. Oleskeluluvan myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto. UNHCR:n esittäminä kiintiöpakolaisina Suomeen saapuville henkilöille myönnetään pakolaisasema.

Pakolaisten kuntiin sijoittamista koordinoivat Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Vuonna 2016 kaikki Forssan seudun kunnat solmivat Hämeen ELY-keskuksen kanssa pakolaisten vastaanottosopimukset. Sopimuksissa sovittiin kuntakohtaisesti vuosittain vastaanotettavista kiintiöpakolaisista sekä kuntapaikkojen tarjoamisesta turvapaikan saaneille henkilöille. Kuntakohtaisten sopimusten puitteissa Forssan seudulle vastaanotettiin 25–30 henkilöä vuosittain. Osa kunnista vastaanotti myös hätätapauksia.

Vuodesta 2021 alkaen seudulla astuu voimaan Forssan kaupungin sekä Jokioisten ja Tammelan kuntien yhteinen pakolaisten vastaanottosopimus. Uuden *Lounais-Hämeen pakolaisten vastaanottosopimuksen* yhteydessä seudun kunnista Humppila ja Ypäjä irtautuvat pakolaisten suunnitelmallisesta vastaanotosta. Samalla Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän koordinaattorirooli kiintiöpakolaisten valinnassa ja kuntiin sijoittamisessa vahvistuu. Lounais-Hämeen pakolaisten vastaanottosopimuksen puitteissa alueelle vastaanotetaan 15–20 kiintiöpakolaista vuosittain. Kiintiöpakolaisotto voi sisältää 5 hätätapausvalintaa.

Voimassaoleva kotouttamisohjelma ja pakolaisten vastaanottosopimus ovat ehtoja sille, että kunta voi saada laskennallista kuntakorvausta sekä muita erityisiä korvauksia alueelleen muuttavista, kansainvälistä suojelua saavista henkilöistä. Vaikka kaikki seutukunnat eivät enää vuodesta 2021 alkaen osallistu pakolaisten suunnitelmalliseen vastaanottoon, elää kaikkien kuntien alueilla kuitenkin ulkomaalaistaustaisia, Suomeen eri perustein saapuneita ihmisiä.

2.3 Valtion maahanmuutto- ja kotouttamisstrategia

Kansainvälistymisen myötä eri kulttuurit kohtaavat suomalaisen arkipäivän areenoilla. Kulttuurien moninaistuminen tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia että haasteita. Maahanmuuttajat voivat vahvistaa Suomen innovaatiokykyä ja osaamista, tuomalla oman kulttuurinsa vahvuuksia osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Maahan muuttaneet tuovat mukanaan osaamista eri maiden kulttuureista ja markkinoista sekä verkostoitumisen mahdollisuuksia, joita esimerkiksi kansainvälistä kauppaa tekevät yritykset voivat hyödyntää. Toisaalta haasteita aiheuttaa maahanmuuttajien kotouttaminen osaksi suomalaista yhteiskuntaa siten, ettei heidän yhteiskunnallinen asemansa poikkeaisi valtaväestöstä esimerkiksi työllistymisen suhteen.

Hallitusohjelma 2019 linjaa työperäisen maahanmuuton vahvistavan julkista taloutta, ja esittää työperäisen maahanmuuton lisäämistä. Lisäksi jo maahan muuttaneiden työllisyysasteen ja koulutusmahdollisuuksien parantamiseen kiinnitetään hallitusohjelmassa erityistä huomiota. Maahanmuuttajien ikärakenne on selvästi kantaväestöä nuorempi, ja mahdollisuus hyödyntää maahanmuuttajia työvoimana on oikein kohdennetulla kotoutumis-, työllisyys-, koulutus- ja

sosiaalipolitiikalla Suomelle voimavara. Myös sisäministeriön Maahanmuuton tilannekatsauksessa 2019 todetaan maahanmuuton kannattelevan Suomen väestönkasvua tilanteessa, jossa syntyvyys on Suomessa ennätysalhaalla. Väestön ikääntymisestä johtuvaa työvoimapulaa voidaan helpottaa työvoiman maahanmuutolla.

Hallitusohjelmaan 2019 on kirjattu myös turvapaikkaprosessin nopeuttaminen sekä oikeusturvan ja yksilöllisen menettelyn varmistaminen turvapaikkaprosessissa. Hallitusohjelman tavoitteena on kehittää lainsäädäntöä myös siten, että kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille henkilöille voitaisiin nykyistä joustavammin myöntää työperäinen oleskelulupa.

Hallitusohjelma 2019 linjaa maahanmuuttajien aktiivista kotouttamista suomalaiseen yhteiskuntaan. Hallitusohjelma tähtää maahanmuuttajien ammatillisten valmiuksien ja kielitaidon vahvistamiseen, työllistymisen nopeutumiseen ja yhteiskunnan tuntemuksen lisääntymiseen. Kotouttamisprosessia tehostetaan, vahvistetaan ja nopeutetaan, ja turvapaikanhakijoiden kotouttamistoimet käynnistetään aiempaa aikaisemmassa vaiheessa. Kielikoulutukseen tulisi päästä kolmen kuukauden kuluessa myönteisen oleskelulupapäätöksen saamisesta.

Marinin hallitus on lisäksi laatimassa kotouttamistoimien uudistamistarpeita koskevan kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman eduskunnan vuonna 2018 hyväksymän tarkastusvaliokunnan mietinnön pohjalta. Tarkastusvaliokunta on edellyttänyt, että Suomen kotouttamispolitiikkaan tehdään kokonaisvaltaisia muutoksia. Valiokunnan mukaan maahanmuuttajien työelämäyhteyksiä on kehitettävä ja kotouttamisprosessin nopeutta ja velvoittavuutta lisättävä. Kotouttamistoimenpiteiden tavoitteeksi tulee valiokunnan mukaan asettaa riittävien yhteiskunta-, työelämä- ja kielitaitovalmiuksien saavuttaminen, ja palveluissa huomioida nykyistä paremmin maahanmuuttajien heterogeenisyys. Maahanmuuttajataustaiset naiset tulee valiokunnan mukaan ottaa kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi, sillä maahanmuuttajataustaisilla naisilla on korostunut riski jäädä sosiaaliturvan varaan. Lisäksi valiokunta on katsonut, että viranomaisien, järjestöjen ja vapaan sivistystyön kumppanuutta kotouttamisessa tulee kasvattaa. Kotouttamistoimien uudistamistarpeita koskeva toimenpideohjelma annetaan eduskunnalle helmikuussa 2021 selontekona, jonka valmistelua koordinoi työ- ja elinkeinoministeriö.

2.4 Forssan seudun kotouttamisstrategia

Forssan seudun kotouttamistoimia toteutetaan linjassa valtion kotouttamisstrategian kanssa. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 lisätään Forssan seudulle asettuneiden maahanmuuttajien tietoisuutta tarjolla olevista kotouttamispalveluista, kehitetään yksilöllisten kotouttavien palveluntarpeiden tunnistamista heti maahantulon alkuvaiheessa, tehostetaan kotoutumissuunnitelmien laatimista ja lisätään kotouttavia opetuskokonaisuuksia vastaamaan maahanmuuttajien erilaisiin tietojen ja taitojen tarpeisiin.

Forssan seudun kotouttamisessa pyritään siihen, että

- **Kotouttamistoimet toteutetaan oikeasuuntaisesti ja oikea-aikaisesti**

Forssan seudun kotouttamisyhteistyössä toimivat eri palveluiden työntekijät työskentelevät samansuuntaisesti ja tavoitteellisesti asiakkaiden kotoutumisvalmiuksien parantumisen eteen. Kukin palvelu kehittää omaa erikoisalaansa, mutta toimii tiiviissä yhteistyössä muiden palveluiden kanssa, tuoden omaa osaamistaan ja asiakastietoaan kokonaisuutta tukemaan. Sekä asiakkaiden yksilölliset palvelukokonaisuudet että laajemmille asiakasryhmille suunnatut kotouttavat opetuskokonaisuudet toteutetaan saumattomasti, asiakkaiden voimavaroja ja palveluiden resursseja säästäten ja asiakkaiden tarpeisiin täsmällisesti vastaten.

- **Itsenäisen toiminnan ja päätöksenteon edellyttämät kielelliset ja yhteiskunnalliset valmiudet sekä asiointitaidot saavutetaan kotoutumisaikana**

Maahanmuuttajat maahantuloperusteesta ja maassaoloajasta riippumatta löytävät tiedon Forssan seudun kotouttavista palveluista ja hyödyntävät niitä. Monialaisten palveluiden avulla maahanmuuttaja pystyy kotoutumisaikana täydentämään omaa osaamistaan kielitaidon, työelämävalmiuksien, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen taitojen sekä arjenhallintataitojen osalta. Perheiden kokonaisvaltaiseen kotoutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Viranomais- ja koulutuspalveluiden lisäksi maahanmuuttajat löytävät myös muiden itselleen tärkeiden palveluiden piiriin, kuten järjestö- ja vapaa-ajanpalveluihin. Heille tarjoutuu parempia edellytyksiä myös oman ammatillisen osaamisensa kehittämiseen ja esiintuomiseen.

- **Maahanmuuttajien erityistarpeet huomioidaan seudullisissa palveluissa kautta linjan**

Forssan seudun kuntapalveluiden eri toimialat, oppilaitokset ja järjestöt tuntevat Forssan seudun kotouttavat palvelut ja osaavat ohjata maahanmuuttaja-asiakkaitaan niihin. Toisaalta yhteistyökumppanit tuntevat paremmin myös kotouttamista koskevaa lainsäädäntöä ja maahanmuuttajien erityistarpeita, ymmärtävät oman roolinsa kotoutumisen edistämisessä ja tuovat omaa asiantuntemustaan laajentamaan kotouttavien palvelukokonaisuuksien sisältöjä. Palvelut muodostavat turvaverkon, jonka varassa sellaisillekin maahanmuuttajille, jotka eivät kotoutumisaikanaan kykene saavuttamaan riittäviä työelämävalmiuksia tai asiointitaitoja tai joille ei koskaan ole laadittu kotoutumissuunnitelmaa, pystytään tarjoamaan osaamista kehittäviä tai kuntoutumista tukevia palveluita.

2.5 Sote-uudistus ja maakunnallinen palvelutuotanto

Kotouttamisen viranomaisyhteistyötä, kuten yhteistyötä Kelan, työ- ja elinkeinopalveluiden sekä sosiaali- ja terveystieteiden välillä lisätään Forssan seudulla systemaattisesti kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024. Myös seudun kuntien välistä yhteistyötä lisätään pakolaisten vastaanoton keskitetyn koordinaation osalta.

Forssan seutu koordinoi selvitystä Kanta-Hämeen alueen kotouttavan opetuksen ja ryhmätoiminnan kokonaisuudesta, ja vastaa kotouttavan opetuksen maakunnallisen järjestämistavan kehittämisestä. Kehittämistyö käynnistettiin vuonna 2020 työ- ja elinkeinoministeriön erityisavustuksella.

Tavoitteena on, että kotouttamisohjelmakauden aikana Kanta-Hämeen maakunnan alueelle muodostuu kolme kotoutumispalveluita organisoivaa keskittymää – Hämeenlinnan, Forssan ja Riihimäen seudut – jotka kehittävät ja jakavat osaamistaan, ja mahdollistavat palveluiden maakunnallisen tuottamisen siten, että yhteistyöllä saavutetaan maksimaalinen synergia.

Sote-palveluiden kotouttamisen perusosaamista, kuten aikuisten kotouttamistyötä ja kotouttavaa perhetyötä, kehitetään paikallisesti. Palveluiden kehittämisessä huomioidaan OmaHämeen maakuntavalmistelussa korostuneet kehittämisen painopisteet sekä työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamispalveluille asettamat rahoitusehdot. Sivistyspalveluiden kotouttamisosaamista kehitetään paikallisesti. Työllisyyspalveluiden kotouttamisosaamista kehitetään sekä paikallisesti että seudullisissa verkostoissa. Työllisyyspalveluita kehitetään maakunnan alueella myös kuntakokeilujen ja monialaisten pilottien avulla.

Valtakunnallinen sote-uudistus tuo mukanaan merkittäviä hallinnollisia muutoksia, jotka koskettavat myös kotouttamistoimijoiden kenttää. Forssan seutu pysyy aktiivisena toimijana maakunnallisessa ja valtakunnallisessa kotouttamispalveluiden kehittämisyhteistyössä, minkä ansiosta palveluita voidaan ketterästi mukauttaa uudistuksen mukanaan tuomia vaatimuksia vastaaviksi. Forssan seudun tavoitteena on toimia kotouttamisen monialaisen yhteistyön ja toimintatapojen edelläkävijänä myös valtakunnallisesti.

2.6 Kotouttamisohjelman arvot

Hyvin kotoutuneet maahanmuuttajat ovat Forssan seudulle merkittävä elinvoimatekijä. Maahanmuuttajaperheiden asettuminen seudulle muokkaa väestön ikärakennetta suotuisasti ja maahanmuuttajien työllistyminen parantaa seudun väestön taloudellista huoltosuhdetta. Maahanmuuttajat tuovat seudulle uudenlaista osaamista, ja parantavat myös työvoiman saatavuutta niillä elinkeinoaloilla, jotka kärsivät kotimaisen työvoiman pulasta. Maahanmuuttajat tuovat seudulle mukanaan myös yhteisöllisiä vahvuuksia, sillä monissa maahanmuuttajien taustakulttuureissa esimerkiksi hyvät naapuruussuhteet ja ikäihmisten kunnioittaminen ovat merkittävä osa vakiintunutta tapakulttuuria.

Haasteita voivat toisaalta aiheuttaa maahanmuuttajien kotoperä toisenlaisista kulttuuri- ja arvoilmapiireistä tai ei-demokraattisista yhteiskuntarakenteista. Myös maahanmuuttajiin

kohdistuvat poliittiset antipatiat voivat lisätä sekä maahanmuuttajien että kantaväestön yleisen turvallisuudentunteen heikkenemistä.

Forssan seudulla edistetään aktiivisesti eri väestöryhmien välistä kanssakäymistä ja hyviä väestösuhteita. Hyviin väestösuhdetaitoihin tähtääviä opetuskokonaisuuksia tuotetaan maahanmuuttajien ja eri kouluasteiden tarpeisiin. Polarisoituneita tilanteita ratkaistaan aktiivisen sovittelun keinoin, Forssan mallia soveltaen. Maahanmuuttajien kotouttamisessa huomioidaan myös maahanmuuttajien luottamuksen rakentuminen demokraattiseen toimeenpanovaltaan ja poliisiin yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitäjänä.

Forssan seudun viranomaistoiminnassa noudatetaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Viranomaistoimin edistetään, sen ollessa mahdollista, myös haavoittuvimmassa asemassa olevien maahanmuuttajien oikeutta ihmisarvoiseen elämään maassaolotuksesta riippumatta. Viranomaistyonä edistetään pakolaisten oikeutta perhe-elämän jatkuvuuteen tilanteissa, joissa perhe-elämä on katkennut pakottavista turvallisuussyistä johtuen. Maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen liittyvät erityistekijät huomioidaan seudulla tehtävässä Unicefin lapsiystävällisyystyössä sekä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä. Ennaltaehkäiseviä toimia suunnataan maahanmuuttajien, kuten muunkin seudun väestön, rakenteellista syrjäytymistä vastaan.

Forssan seudun kotoutumispalveluissa tähdätään aktiivisesti ja tavoitteellisesti maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvien valmiuksien, itsenäisten päätöksenteko- ja asiointivalmiuksien sekä työelämävalmiuksien kehittymiseen. Kotoutumispalveluita tarjotaan kaikille kotoutumisajalla oleville maahanmuuttajille maahantuloperusteesta riippumatta. Kotouttavia opetuskokonaisuuksia voidaan tarjota myös kotoutumisajan ohittaneille maahanmuuttajille yksilöllisen tarpeen perusteella. Näin toimien pystytään kokonaisvaltaisesti edistämään Forssan seudulla elävien maahanmuuttajien yhdenvertaisuutta.

Forssan seudun toimintatavoissa noudatetaan kestävän kehityksen ja globaalien vastuun periaatteita. Forssan seudulla asuvien maahanmuuttajien tietojen ja taitojen lisäämistä kotouttavin toimin pidetään kannatettavana, vaikka henkilöt muuttaisivatkin pois seudun alueelta tai palaisivat omiin kotimaihinsa. Erityistä huomiota kiinnitetään seudulle asettuneiden pakolaisten osaamisen kehittämiseen siten, että heidän osallistumisensa omien maidensa jälleenrakennustyöhön mahdollistuu. Samalla tuetaan Forssan seudun eri toimijoiden kansainvälisen osaamisen kehittymistä. Maahanmuuttajille annettavassa kotouttavassa opetuksessa noudatetaan Forssan seudun järvivihreää strategiaa. Myös eri kouluasteilla tarjottavan globaalikasvatuksen määrää lisätään.

Hyvät etniset suhteet edistävät maahanmuuttajien kotoutumista ja yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä koko väestön turvallisuudentunnetta. Maahanmuuttajien yhdenvertainen asema ja heidät yhteiskunnan jäseniksi toivottava asenneilmapiiri ovat kotoutumisen ja eri kulttuurien sopuisan rinnakkainelön perusedellytyksiä. Forssan seudun kotouttamisessa edistetään kotoutumisen kaksisuuntaisuutta: sekä maahanmuuttajien valmiuksia kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan että kantaväestön valmiutta sopeutua etnisen monimuotoistumisen mukanaan tuomiin muutoksiin.

Forssan seudun kotouttamisfilosofian keskiössä on konstruktivinen ja kollektiivinen tiedonmuodostus: Sekä maahanmuuttajien että kantaväestön yhteiskunnallista tietoperustaa pyritään kasvattamaan, keskustelulle avaamaan tilaa, löytämään yhteisiä vertailupintoja tiedonmuodostuksen pohjaksi ja saavuttamaan yhteiset universaalit arvot, jotka mahdollistavat toisissa olevien hyveiden tunnustamisen keskinäisistä eroavaisuuksista huolimatta.

Forssan seudun kotouttamisen päätavoitteena on se, että jokainen seudulla elävä maahanmuuttaja saa seudulta positiivisia voimavaroja elämäänsä ja tuottaa seudulle positiivisia voimavaroja. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää kaikilta osapuolilta vahvaa sitoutumista suomalaisten perinteisten arvojen noudattamiseen: *demokratiaan, tasa-arvoon, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja kaikista huolehtimiseen.*

3 KOTOUTTAMISEN VASTUUTAHOT JA MONIALAINEN YHTEISTYÖ

Kotouttaminen on kotoutumislaisissa (1386/2010) määritelty kotoutumisen monialaiseksi edistämiseksi ja tukemiseksi viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Oikeus kotoutumista edistäviin palveluihin ei ole sidoksissa maahantuloperusteeseen vaan maahanmuuttajan tarpeisiin. Kotouttaminen edellyttää monen sektorin välistä yhteistoimintaa.

Kotoutuminen on kotoutumislaisissa määritelty maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen tuetaan.

Kotoutuminen on kaksisuuntainen ja pitkäkestoinen muutosprosessi, jossa yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistumisen myötä ja maahanmuuttajat kehittävät tietotaitoaan suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän vaateita vastaavaksi. Yhteiskunnalla on velvollisuus tarjota maahanmuuttajille riittävät mahdollisuudet kotoutumiseen ja aktiiviseen osallistumiseen, mutta toisaalta oikeus odottaa maahanmuuttajien myös aktiivisesti osallistuvan oman kotoutumisensa ja tilanteensa edistämiseen. Onnistunut kotoutuminen edellyttää myös myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä.

3.1 Hallinnon ja viranomaisten vastuunjako

Valtio

Valtakunnallista kotouttamistyötä ja sen kehittämistä linjataan valtioneuvoston laatimalla valtion kotouttamisohjelmalla. Valtion kotouttamisohjelma sisältää valtakunnalliset kotouttamisen tavoitteet ja toimenpiteet, ja se ohjaa virkamiesten ja muiden kotouttamistoimijoiden työtä.

Ohjelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan ja rahoitetaan valtion talousarvion rajoissa. Ohjelman valmistelua koordinoi työ- ja elinkeinoministeriö. Vuosille 2020–2023 laadittavan valtion kotouttamisohjelman valmistelu on yhdistetty eduskunnan edellyttämän kotouttamisen uudistamistarpeita koskevan selonteon valmisteluun.

Kotouttamispolitiikan yleisestä kehittämisestä, suunnittelusta ja ohjauksesta sekä valtakunnallisesta seurannasta ja arvioinnista vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttamisen kannalta keskeiset ministeriöt – opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, valtiovarainministeriö ja ympäristöministeriö – määrittelevät lisäksi omat tavoitteensa ja toimenpiteensä kotouttamisen kehittämiseksi. Ministeriöiden edustajien yhteistyöelin yhteensovittaa ja tehostaa keskeisten ministeriöiden kotouttamisen suunnittelua, toimenpiteitä ja ohjausta.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisesta ja kotouttamista koskevasta lainsäädännöstä sekä ELY-keskusten ohjauksesta kotouttamiseen ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseen liittyvissä tehtävissä. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa myös työntekijöiden, opiskelijoiden, harjoittelijoiden ja tutkijoiden maahanmuuttoon liittyvästä politiikasta ja lainsäädännöstä.

Sisäministeriö ohjaa ja kehittää maahanmuuttohallintoa, yhteensovittaa maahanmuuttoasioihin liittyvää toimintaa eri hallinnonaloilla ja vastaa maahanmuuttopolitiikan sekä maahanmuuttoa ja kansalaisuutta koskevan lainsäädännön kokonaisuudesta. Sisäministeriö edustaa Suomea useimmissa Euroopan unionin ja kansainvälisen yhteistyön maahanmuuttoasioissa.

Sisäministeriö tulosoittaa myös Maahanmuuttovirastoa. *Maahanmuuttovirasto* vastaa oleskelulupien ja kansalaisuuden myöntämisestä, EU-kansalaisten rekisteröinnistä, turvapaikkahakemusten käsittelystä, vastaanottokeskusten toiminnan ohjauksesta, ulkomaalaisen matkustusasiakirjojen myöntämisestä sekä käännyttämisestä ja karkottamisesta.

Ulkoministeriö vastaa Suomen viisumipolitiikasta. Suomen ulkomaan edustustot myöntävät viisumeita ja vastaanottavat kansalaisuusilmoituksia sekä oleskelulupahakemuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa maahanmuuttajien koulutuksen kehittämisestä eri koulutusasteilla sekä maahanmuuttajien kulttuuria, uskontoa, nuorisotyötä ja liikuntaa koskevista asioista. *Opetushallitus* vastaa maahanmuuttajien koulutusasioista sekä ulkomaalaisten tutkintojen tunnustamisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa maahanmuuttajien terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä maahanmuuttajien toimeentuloon liittyvistä kysymyksistä.

Oikeusministeriö koordinoi kansallista perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa ja vastaa yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanosta sekä turvapaikanhakijoiden oikeusapuun liittyvästä lainsäädännöstä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään.

ELY-keskus ja aluehallintovirasto

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat kotouttamisen alueellisesta kehittämisestä, yhteistyöstä, yhteensovittamisesta ja seurannasta omilla toimialueillaan. ELY-keskukset laativat pakolaisten kuntaan osoittamisen alueellisen strategian ja vastaavat sen toimeenpanosta. ELY-keskukset vastaavat myös ilman huoltajaa maassa asuvien lasten ja nuorten asumisyksiköiden perustamisesta sopimisesta sekä valvonnasta.

ELY-keskusten tehtävänä on TE-toimistojen ohjaus, neuvonta, tukeminen ja osaamisen kehittäminen sekä työvoimakoulutuksena tarjottavan kotoutumiskoulutuksen suunnittelu, hankinta ja valvonta. ELY-keskukset tukevat ja neuvovat myös kuntia kotouttamistyössä ja kotouttamisohjelmien laadinnassa, ja seuraavat kotouttamisohjelmien toteuttamista. Lisäksi ELY-keskusten tehtäviin kuuluu hyvien etnisten suhteiden ja kulttuurien välisen vuoropuhelun edistäminen. Forssan seutu kuuluu Hämeen ELY-keskuksen toimialueeseen.

Aluehallintovirastot vastaavat maahanmuuttajien kotoutumista edistävien ja tukevien toimenpiteiden ja palvelujen suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta omille toimialueilleen kuuluissa asioissa. Aluehallintovirastojen vastuulla on myös huolehtia, että maahanmuuttajien erityistarpeet huomioidaan esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa ja koulutus- ja sivistystoimissa sekä kuntien vastuulla olevien palvelujen laatua ja saatavuutta arvioitaessa. Aluehallintovirastot tekevät yhteistyötä toimialueensa ELY-keskusten kanssa. Forssan seutu kuuluu Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueeseen.

Työ- ja elinkeinopalvelut

Työ- ja elinkeinopalvelut vastaavat työnhakijana olevien maahanmuuttajien työllistymisestä, kotoutumista tukevista työvoima- ja yrityspalveluista sekä palvelujen soveltumisesta maahanmuuttajille. Erityisinä kotoutumista edistävinä toimina TE-toimisto vastaa maahanmuuttaja-asiakkaidensa alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien tekemisestä sekä kotoutumiskoulutukseen ohjaamisesta. TE-toimisto toimii yhteistyössä kuntien kanssa paikallistason kotouttamisen toteuttamisessa. Forssan seutu kuuluu Hämeen TE-palveluiden toimialueeseen. TE-toimiston maahanmuuttaja-asiakkaita palvellaan Forssan seudun Kotouttamossa sekä TE-palveluiden Forssan toimipisteessä.

Kunta

Kunnat vastaavat paikallisen kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta yhteistyössä TE-palveluiden kanssa. Kuntien tehtävänä on huomioida maahanmuuttajien tarpeet ja kotoutumisen edistäminen palveluidensa suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kuntien tehtävänä on myös varmistaa palveluntarjonnan riittävyys ja soveltuvuus maahanmuuttajille sekä huolehtia henkilöstön kotouttamisosaamisesta. Lisäksi kuntien tehtävänä on tukea kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta paikallistasolla ja edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Forssan seudun kuntien kotouttamisyhteistyön kehittämisestä vastaa seudullinen kotouttamisverkosto. Forssan seudun kotouttamisohjelman toimeenpanoa koordinoi Forssan seudun Kotouttamo.

Kunnat osallistuvat maahanmuuttajien alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimiseen tai vastaavat niiden laatimisesta työvoiman ulkopuolella oleville maahanmuuttajille. Forssan seudun kunnissa asuvien maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelmien laatiminen on keskitetty Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän kotouttamistyölle. Alkukartoitusta tarjotaan kaikille maahanmuuttajille Forssan seudun Kotouttamossa.

Kotoutuja

Viranomaisten tehtävänä on huolehtia kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä. Maahanmuuttajalla itsellään on kuitenkin aktiivinen rooli omassa kotoutumisprosessissaan. Kotoutumispalveluita tarvitsevan maahanmuuttajan tehtävänä on osallistua henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman laatimiseen sekä suunnitelmassa sovittuihin palveluihin ja toimenpiteisiin. Kotoutujan omatoimisuus, motivaatio ja sitoutuminen ovat kotoutumisen toteutumisen kannalta keskeisessä roolissa.

3.2 Maahanmuuttajien oikeudet

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Perustuslain (731/1999) mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Perustuslain mukaan myös muilla vähemmistö- ja kieliryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Kielilain (423/2003) mukaan valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa on jokaisella oikeus käyttää suomea tai ruotsia, yksikielisessä kunnassa toista näistä. Viranomaisen on järjestettävä jokaiselle oikeus käyttää omaa kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään asiassa, joka tulee vireille viranomaisen aloitteesta, ja joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvoitetta tai hänen ja hänen huollettavansa perusoikeuksia. Asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi tai asian selvittämiseksi, voi viranomainen järjestää tulkkauksen ja kääntämisen myös muissa asioissa.

Forssan seudun eri viranomaiset ja toimialat vastaavat maahanmuuttaja-asiakkaidensa tarvitseman tulkkauksen järjestämisestä. Kotouttavien opetuskokonaisuuksien ja maahanmuuttajien matalan kynnyksen palveluohjauksen tulkkaus- ja kääntämiskustannuksista vastaa Forssan seudun Kotouttamo.

Kotoutumislaki (1386/2010) määrittelee maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen osaksi kotoutumisen käsitettä. Kulttuurisia oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus osallistua kulttuurielämään ja vähemmistöjen oikeus nauttia omasta kulttuuristaan.

Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma

Kotoutumislaisissa (1386/2010) säädetään maahanmuuttajan oikeudesta alkukartoitukseen ja kotoutumissuunnitelmaan. *Alkukartoitus* on käynnistettävä kahden kuukauden kuluessa asiakkuuden alkamisesta tai siitä, kun maahanmuuttaja sitä pyytää.

Alkukartoituksen tarkoituksena on arvioida maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien palveluiden tarve. Tämän tekemiseksi selvitetään tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aiempi koulutus, työhistoria ja kielitaito sekä muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Kuntien ja TE-palveluiden vastuulla olevat alkukartoitukset perustuvat sisällöltään alkukartoituksesta annettuun asetukseen, mutta alkukartoituksen eri osa-alueita voidaan painottaa maahanmuuttajan tilanteesta riippuen eri tavalla. Alkukartoitus tehdään maahanmuuttajan äidinkielellä tai kielellä, jota hän ymmärtää riittävästi.

Alkukartoituksen tulee olla riittävän perusteellinen, jotta sen pohjalta voidaan arvioida maahanmuuttajan palveluntarpeita kotoutumisen ja työllistymisen näkökulmasta sekä ohjata maahanmuuttaja palveluntarpeitaan vastaaviin palveluihin. Alkukartoitus on lähtökohta kotoutumissuunnitelman laatimiselle.

Kotoutumissuunnitelma on yksilöllinen ja henkilökohtainen kotoutumista tukeva suunnitelma, jonka avulla edistetään maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan yhdenvertaiseksi jäseneksi erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Kotoutumissuunnitelman laatii paikallisviranomaisen eli TE-palvelut tai kunta yhteistyössä maahanmuuttajan kanssa.

Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön työnhakija tai saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttajalle, jos hän alkukartoituksen perusteella sen tarvitsee.

Kotoutumissuunnitelmaan kirjataan kielitaitoa sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja edistävät palvelut ja toimenpiteet. Maahanmuuttajalla ei kuitenkaan ole subjektiivista oikeutta niihin toimenpiteisiin tai palveluihin, joista kotoutumissuunnitelmassa sovitaan, ellei tätä oikeutta synny muun lainsäädännön kuin kotoutumislain perusteella.

Kotoutumissuunnitelma laaditaan viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan myöntämisestä tai oleskeluoikeuden rekisteröimisestä. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma laaditaan enintään yhden vuoden ajaksi. Kotoutumissuunnitelman kokonaiskesto määräytyy yksilöllisesti maahanmuuttajan omien tavoitteiden, työ- ja koulutushistorian sekä hänelle suunniteltujen ja tarjottujen toimenpiteiden perusteella.

Kotoutumissuunnitelmaan oikeuttava enimmäisaika on kolme vuotta ensimmäisen kotoutumissuunnitelman laatimisesta. Jos maahanmuuttaja tarvitsee kotoutumisensa tueksi erityisiä toimenpiteitä tai kotoutumissuunnitelmaa ei tilapäisesti ole voitu toteuttaa sairauden, vamman, vanhempainvapaan tai näihin verrattavan syyn vuoksi, voidaan kotoutumissuunnitelman voimassaoloaikaa pidentää enintään kahdella vuodella.

Forssan seudulla alkukartoitusta tarjotaan kaikille sitä tarvitseville maahanmuuttajille. Alkukartoitus voidaan tarpeen mukaan toteuttaa alkuhaastatteluna tai monialaisena kartoituksena. Mikäli asiakkaalle ei alkukartoituksen perusteella synny tarvetta kotoutumissuunnitelmaan tai yksilölliseen ohjaukseen, tarjotaan osallistumismahdollisuus Forssan seudun Kotouttamon tuottamiin kotouttaviin opetuskokonaisuuksiin.

Maassa ilman laillista oleskeluoikeutta oleskelevien palvelut

Kielteisen turvapaikkaprosessin seurauksena tai muusta syystä maahan ilman laillista oleskeluoikeutta jääneillä on perustuslain nojalla oikeus kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Perustuslaki (731/1999, §19) säättää jokaisen oikeudesta välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain säännös koskee kaikkia Suomen oikeudenkäyttöpiirin alueella oleskelevia maassaolon statuksesta riippumatta. Kiireellisen sosiaali- ja terveyspalvelun järjestämisessä noudatetaan myös kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia.

Forssan seudulla ilman laillista maassaoleskeluoikeutta olevien - nk. paperittomien - kiireellisistä sosiaali- ja terveyspalveluista vastaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä. Kiireellisenä sosiaalipalveluna voidaan tuottaa hätämajoitusta, ruoka- ja lääkeapua sekä psykososiaalista tukea. Kiireellinen sosiaalipalvelu tukee asiakasta vapaaehtoisessa maassa poistumisessa, tai sen ollessa mahdotonta, maassa oleskelun laillistamisessa esimerkiksi työllistymisen perusteella. Hätämajoituksen sekä kiireellisenä sosiaalipalveluna annettavien ruoka- ja lääkekulujen kustannuksista vastaa valtio.

Maassa ilman oleskeluoikeutta oleskeleville tarjotaan kiireelliset terveydenhoitopalvelut. Hoidontarpeen kiireellisyyden arvioi lääkäri. Alaikäisille lapsille ja raskaana oleville naisille tarjotaan normaalit neuvola- ja terveydenhoitopalvelut. Kiireellisten terveyspalveluiden kustannuksista vastaa valtio.

Forssan seudun kuntien alueella oleskelevillä, maassa ilman oleskeluoikeutta olevilla lapsilla on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perustuslain §16:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Lapsilla on oikeus myös oppilas- ja kouluterveydenhuoltoon.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Ihmiskauppa on ihmisen henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuva vakava rikos. Ihmiskauppaa voi olla esimerkiksi pakottaminen raskaaseen työhön ilman kunnollista palkkaa tai vapaapäiviä sekä pakottaminen prostituutioon.

Ihmiskaupan taustalla on usein järjestäytyneitä rikollisuutta, mutta myös uhrille läheiset henkilöt voivat toimia tekijöinä. Ihmiskaupan uhri elää alisteisessa tilanteessa, jossa joutuu toistuvan hyväksikäytön kohteeksi ja josta ei pääse pois. Ihmiskaupan uhria voidaan painostaa esimerkiksi läheisiin kohdistuvan väkivallan uhalla, oleskeluluvan menettämällä tai kohtuuttoman suurilla velkasummilla vaatimalla.

Tilanteissa, joissa työntekijä tai yksityishenkilö epäilee kohdanneensa ihmiskauppaa, voi olla yhteydessä poliisiin tai Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

Valtakunnallinen *Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä* auttaa ja tukee ihmiskaupan uhreja tarjoamalla esimerkiksi majoitusta, sosiaali- ja terveyspalveluita, taloudellista tukea ja tulkki- ja käännöspalveluita sekä oikeudellista neuvontaa. Mikäli ihmiskaupan uhrilla on kotikunta Suomessa, vastaa kotikunta palveluiden järjestämisestä. Kummassakin tapauksessa uhri ohjataan ensin auttamisjärjestelmän piiriin.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi ottamisesta päättävät auttamisjärjestelmän asiantuntijat. Auttamisjärjestelmään voidaan ottaa myös uhrin alaikäiset Suomessa olevat lapset, mikäli nämä ovat avun tarpeessa. Auttamisjärjestelmän työntekijät vastaavat uhrin avun ja tuen tarpeen arvioinnista sekä tukitoimien sopimisesta uhrin kanssa. Tukitoimien vastaanottaminen on ihmiskaupan uhrille vapaaehtoista.

Mikäli tarvetta ilmenee, vastaa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä olevien asiakkaiden palveluiden järjestämisestä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä. Auttamisjärjestelmän palveluiden kustannuksista vastaa valtio.

3.3 Kotoutumispalveluiden paikalliset vastuutahot

Forssan seudun Kotouttamo

Forssan seudun Kotouttamo on Forssan Yhteisötalolla toimiva maahanmuuttajien monialainen palvelupiste ja seudullinen kotouttamisen osaamiskeskus. Kotouttamoon on koottu eri tahojen alkuvaiheen kotoutumispalveluita saman katon alle. Kotouttamo koordinoi seudullista kotouttamis- ja maahanmuuttajatyötä, ja toimii muiden viranomais- ja yhteistyötahojen työn tukena konsultaatiota ja koulutusta tarjoten.

Kotouttamossa maahanmuuttaja-asiakkaan kotoutumista edistävien palveluiden tarve kartoitetaan ja kotoutumisen tueksi laaditaan tarvittaessa monialainen kotoutumissuunnitelma. Alkukartoituksessa huomioidaan asiakkaan kieli- ja muun koulutuksen tarve, työllistymisen edellytykset ja yhteiskunnallisten tietojen tarve. Lisäksi huomioidaan arjen- ja taloudenhallinnan taitoihin sekä itsenäisten asiointivalmiuksien saavuttamiseen tarvittava tuki. Yksilöllisesti laadittavaan kotoutumissuunnitelmaan kootaan tarvittavien tietojen ja taitojen saavuttamiseksi suunniteltu palvelukokonaisuus, jonka Kotouttamo sitoutuu tuottamaan tai mahdollistamaan ja jota asiakas sitoutuu noudattamaan. Kotoutumissuunnitelman toteutumista seurataan ja sitä päivitetään vuosittain, kunnes asetetut tavoitteet on saavutettu.

Kotouttamo tarjoaa maahanmuuttaja-asiakkaille myös matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa ajanvarauksella ja päivystyksellisesti. Ohjaus- ja neuvontapalvelusta asiakas saa apua muun muassa asumiseen, talouteen, koulutukseen ja työllistymiseen liittyviin asioihin sekä oleskelulupa- ja kansalaisuusasioihin. Tarvittaessa asiakkuus ohjataan muiden palveluiden piiriin. Kotouttamon palvelut ovat asiakkaille maksuttomia.

Kotouttamo koordinoi maahanmuuttajien kotoutumisen tueksi järjestettävää ryhmä- ja opetustoimintaa. Kotouttamo seuraa asiakkaiden palveluntarpeita, ja sopii niitä vastaavien kurssien ja tilaisuuksien järjestämisestä eri tahojen kanssa. Kotouttamo vastaa myös ryhmätoimintojen tila- ja tulkkausjärjestelyistä, asiakasohjauksesta sekä yhteistyöstä kotoutumiskouluttajan kanssa.

Kotouttamo konsultoi ja kouluttaa viranomaistahoja ja muita palveluntuottajia maahanmuuttajiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Konsultointi- ja koulutuspalveluiden tavoitteena on syventää maahanmuuttajia palvelevien tahojen kotouttamisosaamista ja edesauttaa seudullisten palveluiden järjestämistä maahanmuuttajien erityistarpeet huomioiden.

Kotouttamon palveluita tuotetaan Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän, seudun kuntien, TE-palveluiden ja Kelan yhteenliittymänä. Forssan seudun Kotouttamon kehittäminen aloitettiin työ- ja elinkeinoministeriön pilottina vuonna 2018 ja toimintaa kehitetään vuosina 2020–2021 työ- ja elinkeinoministeriön erityisavustuksella. Kotouttamon toimintaa koordinoi ja tiloja ylläpitää Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä.

Kielikoulutus ja muu kotouttava opetus

Luku- ja kirjoitustaidon opetuksen tuottamisesta vastaavat seudun kunnat. *Luku- ja kirjoitustaidon opetukseen* ohjataan maahanmuuttaja, joka on luku- ja kirjoitustaidoton omalla äidinkielellään tai joka ei hallitse latinalaisia aakkosia. Maahanmuuttaja voidaan ohjata luku- ja kirjoitustaidon opetukseen osana TE-palveluiden tai hyvinvointikuntayhtymän laatiman kotoutumissuunnitelman toimenpiteitä. Forssan seudulla luku- ja kirjoitustaidon opetusta järjestää Wahren-opisto yhteistyössä Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymän kanssa.

TE-toimisto voi ohjata maahanmuuttajan *kotoutumiskoulutukseen tai aikuisten perusopetukseen* ammatillisissa opinnoissa tai työelämässä tarvittavan kielitaidon hankkimiseksi. Forssan seudulla kotoutumiskoulutusta järjestää Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä. Aikuisten perusopetusta järjestää Forssan kaupunki. Maahanmuuttajien kielivalmiuksia parantavaa opetusta järjestetään myös osana Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymän valmentavaa ammattiopetusta.

Forssan seudulla suomen kielen kursseja tarjotaan osana vapaan sivistystyön opetusta. *Yleisen kielitutkinnon* suorittamista Forssan seudulla tarjoaa Wahren-opisto. Vanhempainvapaalla tai muusta syystä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajien avoimia kielikerhoja koordinoi Forssan seudun Kotouttamo. Kotouttamon tiloissa järjestettäviin kielikerhoihin osallistuvien vanhempien lapsille tarjotaan opetuksen ajaksi lastenhoito.

Terveiden ja hyvinvoinnin edistämisen valmiuksia, yhteiskunta- ja demokratiavalmiuksia sekä työelämävalmiuksia kehittävää kotouttavaa opetusta koordinoi Forssan seudun Kotouttamo. Opetusta tuotetaan yhteistyössä sote- ja kuntapalveluiden, järjestöjen ja vapaan sivistystyön kanssa. Kotouttavaa opetusta voidaan poluttaa osaksi maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen, luku- ja kirjoitustaidon opetuksen, aikuisten perusopetuksen ja valmentavan ammattiopetuksen opintoja.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 kehitetään kotouttavan opetuksen maakunnallista järjestämistapaa. Forssan seudun Kotouttamoon perustetaan satelliittiopetuspiste.

Sosiaali- ja terveystyöpalvelut

Forssan seudun sosiaali- ja terveystyöpalvelut tuottaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä. Sosiaali- ja terveydenhuollon perustyöpalveluita on saatavissa jokaisen kunnan alueelta. Seudun erityistyöpalvelut on keskitetty Forssaan.

Maahanmuuttajien sosiaaliohjauksesta, alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimisesta sekä kiintiöpakolaisten vastaanoton valmistelusta vastaa hyvinvointikuntayhtymän kotouttamistyön tiimi. *Kotouttamistyön* perustehtävänä on lisätä maahanmuuttaja-asiakkaiden taloudellisia ja arjenhallintaan liittyviä valmiuksia sekä koordinoita asiakkaiden palveluntarpeita vastaavia palvelukokonaisuuksia. Kotouttamistyö vastaa myös pakolaisten perheenyhdistämisistä sekä kiireellisten sosiaalityöpalveluiden järjestämisestä. Kotouttamistyön erityisosaaminen perustuu asiakkaiden taustakulttuurien ja -uskontojen tuntemukseen, globaalin tilanteen tuntemukseen sekä kykyyn luoda vertailupohjaa asiakkaiden tuntemien normien ja suomalaisen yhteiskuntarakenteen välille. Kotouttamistyö on osa aikuissosiaalityön palvelualueita.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 hyvinvointikuntayhtymä kehittää erityisesti kotouttavaa perhetyötä ja perheiden kotoutumissuunnitelmien laatimista. *Kotouttavalla perhetyöllä* pyritään ennaltaehkäisemään ja korjaamaan perheenjäsenten eritahtisesta kotoutumisesta sekä uudessa kulttuuriympäristössä omaksuttavan vanhemmuuden haasteista johtuvia ongelmia. *Perheiden kotoutumissuunnitelmat* laaditaan yhteistyössä varhaiskasvatus- ja perusopetuspalveluiden kanssa. Tarvittaessa suunnitelmat voidaan yhteensovittaa asiakkaan tai lapsen vammais- ja palvelusuunnitelman sekä muiden erityisen tuen suunnitelmien kanssa. Kotouttavan perhetyön koordinoimista vastaa perhepalveluiden palvelualue.

Maahanmuuttajien terveystyöpalveluiden koordinaatiosta sekä maahanmuuttajien terveydenhuollon aikuiskasvatuksista vastaa terveydenhuollon aikuiskasvatus. Lasten terveydenhuollon aikuiskasvatuksista vastaavat neuvolat ja kouluterveydenhuolto.

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän sosiaali- ja terveystyöpalvelut kehittävät maahanmuuttajien ohjausta ja neuvontaa, ja tuottavat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen taitoja parantavia opetuskokonaisuuksia niitä tarvitseville maahanmuuttajaryhmille.

Varhaiskasvatus ja perusopetus

Forssan seudun varhaiskasvatus- ja perusopetuspalveluista vastaavat seudun kunnat. Maahanmuuttajalasten valmistavaa perusopetusta järjestetään lähikouluissa pääosin yleisopetuksen luokkiin integroituna. Forssan Kuhalan koulussa toimii valmistavan perusopetuksen luokka. Maahanmuuttajalasten opetukseen liittyvää erityisosaamista kehitetään opetuksenjärjestäjien osaamisverkostoissa.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 tarkastellaan oman äidinkielen opetuksen järjestämismahdollisuuksia niille maahanmuuttajalapsille, joiden vanhemmilla ei ole oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaitoa, ja jotka eivät siksi pysty turvaamaan lapsilleen oman äidinkielen toimivaa kielitaitoa itsenäisesti.

Työllisyydenhoito ja yrityspalvelut

Forssan seudun työllisyydenhoidon palveluista vastaavat seudun kunnat. Työllisyydenhoidon palveluiden tavoitteena on edistää maahanmuuttajien työllistymistä, kehittää työelämävalmiuksia ja ehkäistä pitkäaikaistyöttömyyttä. Maahanmuuttajien työelämä- ja koulutusvalmiuksien kehittämisestä vastaavat Forssan kaupungin kotoutumisvalmennus ja kuntien työpajat yhteistyössä Kotouttamon kanssa.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 kehitetään käytäntöjä suomen kielitaidon ja sen kehittämisen arvioimiseksi osana maahanmuuttajille laadittavia kuntouttavan työtoiminnan suunnitelmia. Myös työpajoilla toteutuvaa kielivalmennusta sekä työelämävalmiuksia edistäviä kotouttavia opetuskokonaisuuksia kehitetään ohjelmakaudella.

Maahanmuuttajien yritysneuvonnasta sekä yritys yhteistyöstä vastaa Forssan Yrityskehitys Oy. Työnantajat voivat saada maahanmuuttajatyöntekijöitä koskevaa neuvontaa myös TE-palveluiden asiantuntijoilta. Kuntien työllisyydenhoidon verkosto toimii yhteistyössä paikallisen elinkeinoelämän kanssa.

Järjestöyhteistyö

Forssan seudun kotouttamisessa tehdään aktiivista yhteistyötä paikallisten ja valtakunnallisten järjestöjen kanssa. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään siten, että järjestöjen osaamista ja palveluita pystytään hyödyntämään osana kotouttavia opetuskokonaisuuksia ja yksilöllisiä palvelukokonaisuuksia. Myös kotouttamisen viranomaistoimijoiden ja järjestöjen viestintää sekä hankeyhteistyötä kehitetään.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 selvitetään mahdollisuutta tarjota *valtakunnallisten osaamiskeskusten* palveluita ja järjestöjen erityispalveluita maahanmuuttajille Forssan seudulla etäyhteyksien avulla. Etävastaanottojen koordinoinnista vastaisi Forssan seudun Kotouttamo.

Forssan seudun järjestöyhteistyön kehittämisessä huomioidaan *Kanta-Hämeen järjestöstrategian 2025* painopisteet sekä kuntien ja hyvinvointikuntayhtymän järjestöyhteistyön suunnitelmat.

Seudulla toimivaa monikulttuurista vapaaehtoistyötä koordinoi *MOVAKO-verkosto*, jonka jäsenenä on kuntayhtymän, kuntien, paikallisjärjestöjen sekä uskonnollisten yhdyskuntien edustajia. Seudun vapaaehtoistyön koordinaatiossa pyritään edistämään maahanmuuttajien osallisuutta sekä kaikille avointa toimintaa. MOVAKO-verkoston toimijat ylläpitävät monikulttuurista olohuonetoimintaa Forssan Ystävänkamarilla.

Valtaosa järjestöjen ja muun kolmannen sektorin kotouttamistyöstä on niiden omiin tavoitteisiin pohjautuvaa työtä, jota ei varsinaisesti pidetä kotouttamisena mutta joka käytännössä tukee maahanmuuttajien kotoutumista. Maahanmuuttajat kohdataan tällöin olemassa olevaan toimintaan mukaan tulevana uusina jäseninä. Vapaaehtoistyö, harrastustoiminta ja vapaan sivistystyön kurssit tarjoavat kaikenikäisille maahanmuuttajille tasavertaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja edesauttavat kielen oppimista sekä sosiaalisten verkostojen muodostumista luonnollisen kanssakäymisen tilanteissa.

4 HYVÄT VÄESTÖSUHTEET JA YHDENVERTAISUUS

Hyvin toimiva kulttuurisesti monimuotoinen yhteiskunta tarjoaa maahanmuuttajille hyvän alun elämän rakentamiseen Suomessa. Tällainen yhteiskunta myös säilyy vakaana ja turvallisena elinympäristönä kaikille asukkaille.

Kuntien ja muiden paikallisten viranomaisten tehtävänä on tukea kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistää myönteistä vuorovaikutusta alueillaan elävien eri väestöryhmien välillä. Tähän tehtävään liittyy oleellisesti kulttuurien välisen vuoropuhelun ja hyvien etnisten suhteiden edistäminen sekä maahanmuuttajien osallisuuden tukeminen. Kuntien tehtävänä on edistää myös muiden kuin maahanmuuttajataustaisten kuntalaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä hyvien väestösuhteiden kehittymistä.

Hyvät väestösuhteet muodostuvat osallisuudesta, vuorovaikutuksesta, turvallisuudesta ja asenteista. Vuorovaikutus luo osallisuutta, minkä kautta sekä tosiasiallinen turvallisuus että erilaisten ihmisten kokema turvallisuudentunne kehittyvät. Hyvät väestösuhteet aikaansaavat myönteisen asenneilmapiirin, joka mahdollistaa yhteisön voimavarojen esiinnousun ja merkityksellisen yhteistyön. Hyviä väestösuhteita voidaan edistää vain, jos eri ryhmien jäsenten on mahdollista solmia tasa-arvoisia kontakteja toisiinsa, jos heillä on yhteisiä tavoitteita ja jos ympäristön normit tukevat myönteistä kanssakäymistä.

Hyvät väestösuhteet tarkoittavat sitä, että alueen eri väestöryhmien välillä on toimivaa vuorovaikutusta ja ryhmät suhtautuvat toisiinsa kunnioittavasti. Yhteiskunnassa ei tällöin ole suuria jännitteitä eri väestöryhmien välillä ja ihmiset voivat luottaa toisiinsa erilaisista taustoistaan huolimatta. Väestöryhmien väliset mahdolliset jännitteet ja konfliktit pystytään käsittelemään, ilman että ne aiheuttavat pelkoa tai kärjistyvät rikoksiksi.

Väestösuhteiden parantaminen ei koske ainoastaan erilaista etnistä taustaa olevien ihmisten kanssakäymistä, vaan laajemminkin eri väestöryhmien välistä kanssakäymistä. Maahanmuuttajien lisäksi vahvoja ennakkoluuloja voi liittyä esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutujiin tai

vammaisiin henkilöihin. Siihen, millaisia asenteita kuhunkin ryhmään kohdistuu, vaikuttaa kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne.

Hyviä väestösuhteita edistämällä voidaan vähentää väestöryhmien välisiin suhteisiin liittyviä kielteisiä ilmiöitä, kuten vihapuhetta, syrjintää, viharikoksia ja segregaatiota. Kaikki nämä ilmiöt heikentävät sekä yksilöiden että ryhmien välisen yhdenvertaisuuden toteutumista ja paikallista turvallisuutta.

Hyviä väestösuhteita edistetään väestösuhdepolitiikan avulla. Väestösuhdepolitiikka kytkeytyy erityisesti sosiaali-, koulutus-, asunto- ja turvallisuuspolitiikkaan sekä kotoutumis- ja yhdenvertaisuuspolitiikkaan. Väestösuhdepolitiikan tavoitteena on eri ihmisryhmien välisen myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen ja ennakkoluulojen vähentäminen siten, että kaikkien kansalaisten ja kuntalaisten turvallisuus ja hyvinvointi lisääntyy. Väestösuhdepolitiikan vaikutukset näkyvätkin suoraan ihmisten arjessa ja hyvinvoinnissa.

4.1 Syrjäytyminen ja segregaatiokehitys sisäisen turvallisuuden haasteena

Suomen sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan laajeneva, monimuotoinen syrjäytyminen on Suomen keskeisin sisäisen turvallisuuden haaste. Syrjäytyminen lisää yhteiskunnallisten häiriöiden riskiä. Äärimmillään se voi lisätä myös radikalisoitumista ja ääriliikkeiden voimistumista.

Maahanmuuttajataustaisten väestöryhmien sisäiset erot ovat yhtä suuria kuin erot syntyperäisten suomalaisten välillä. Silti maahanmuuttajat ja eri kansalaisuudet nähdään usein homogeenisinä ryhminä, joihin liitetään monenlaisia stereotyyppioita. Stereotyyppioihin perustuvan tarkkailun kohteeksi joutuvat vähemmistöt monesti pelkäävätkin vahvistavansa negatiivisia stereotyyppioita omalla käytöksellään, mikä voi saada arkisetkin tilanteet tuntumaan uhkaavilta. Ihmisten, joihin kohdistetaan ennakkoluuloisia asenteita ja joita jopa syrjitään, on hyvin vaikeaa kehittää turvallisuudentunnettaan ja rakentaa elämäänsä uudessa maassa. Valtaväestön asenteet vaikuttavatkin maahanmuuttajien hyvinvointiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumiseen hyvin konkreettisesti. Pahimmassa tapauksessa yhteisön ulkopuolisuuden kokemukset voivat muodostua kokonaisvaltaisiksi ja täysin musertaviksi.

Yhteisön ulkopuolisuutta tai syrjäytymistä voivat kokea monet ihmiset ja ihmisryhmät myös kantaväestön keskuudessa. *Syrjäytyminen* voidaankin ymmärtää monimuotoisena yhteiskunnallista huono-osaisuutta tuottavana prosessina. Syrjäytymisellä tarkoitetaan taloudellisten resurssien puutteen, yhteiskunnasta eriytymisen tai eristämisen sekä sosiaali- ja kansalaisoikeuksien rajallisuuden muodostamaa elämäntilannetta, jossa ihminen kokee yksinäisyyttä tai ulkopuolisuutta niistä tekijöistä, joiden varaan muiden ihmisten muodostamat yhteisöt rakentuvat. Syrjäytymiseen voi liittyä erilaisina yhdistelminä esimerkiksi heikko terveys, matala koulutustaso, pienituloisuus, epävakaa työura, huonot asuinolosuhteet ja perheen hajoaminen.

Sosiaalisen syrjäytymisen vastakohta on osallisuus. *Osallisuus* merkitsee yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista sekä yhteisen kokemuksen myötä syntyvää sitoutumista. Osallisuus on terveyttä ja hyvinvointia tuottava prosessi, joka voidaan määritellä kolmen

osatekijän kautta: Osallisuutta on riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, osallisuus ja toiminta sekä yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys. Myös yhdenvertaisuuden toteutuminen ja syrjimättömyys ovat avaintekijöitä osallisuuden tunteen kehittymisessä. Puute jonkin osallisuuden osatekijän alueella voi lisätä ihmisen syrjäytymisriskiä. Maahanmuuttajien syrjäytymisriski on korostunut, johtuen yhteiskunnallisten sidosten puutteesta etenkin maahantulon alkuvaiheessa.

Vastatoimena tulee sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan vahvistaa kaupunkien kykyä ehkäistä sisäistä segregaatiokehitystä eli sosiaalisen eriytymisen kasvua. Kaupunkien tulisi kyetä luomaan toimintamalleja hyvien väestösuhteiden rakentumiselle paikallisyhteisöissä. Hyviä väestösuhteita edistämällä voidaan lisätä ihmisten hyvinvointia ja turvallisuudentunnetta sekä ennaltaehkäistä väestöryhmien välisiä jännitteitä ja rikoksia.

Suomen sisäisen turvallisuuden strategiaan sisältyvät vuonna 2019 julkaistut *turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset*, joiden tavoitteena on edistää ja yhdenmukaistaa arjen turvallisuustyötä paikallis- ja aluetasolla. Turvallisuussuunnittelu on pitkäjänteistä, järjestelmällistä ja koordinoitua työtä paikallis- ja aluetason turvallisuuskysymysten ratkaisemiseksi eri toimijoiden yhteistyönä.

Hyvien väestösuhteiden edistäminen on osa sisäisen turvallisuuden strategiaa. Turvallisuussuunnittelun kansallisten linjausten *visio* hyvien väestösuhteiden edistämiseksi on se, että **”Taustoistaan riippumatta ihmiset elävät yhdessä ilman jännitteitä ja luottavat toisiinsa sekä yhteiskunnan instituutioihin”**. Linjausten tavoitteena on, että viranomaiset ja kansalaisjärjestöt tuntevat alueensa keskeisten väestöryhmien välisen suhteiden tilan ja erityisesti erilaisten ryhmien väliset jännitteet. Tavoitteena on myös se, että havaitut ryhmien väliset konfliktit ratkaistaan järjestelmällisellä sovittelutyöllä ja että vähemmistöryhmien syrjimättömyys ja yhdenvertainen kohtelu varmistetaan julkisissa palveluissa ja yleisissä tiloissa.

4.2 Hyvien väestösuhteiden edistäminen Forssan seudulla

4.2.1 Seurantatyökalut ja -menetelmät väestösuhteiden tilan kartoittamiseksi

Turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset edellyttävät, että kunnissa osataan tunnistaa väestösuhteisiin ja turvallisuuteen heikentävästi vaikuttavat ilmiöt, kuten polarisaatio ja konfliktit. Linjaukset edellyttävät myös sitä, että kunnat seuraavat tilannetta säännöllisesti yhteistyössä muiden viranomaisten sekä eri väestöryhmiä edustavien järjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Tavoitteena on, että viranomaiset ja kansalaisjärjestöt tuntevat alueensa keskeisten väestöryhmien välisen tilan ja tunnistavat erilaisten ryhmien välisiä jännitteitä.

Linjausten mukaan kunnissa tulisi olla selkeät tiedonkulkukanavat, joiden kautta tieto väestösuhteiden tilasta ja muutoksista siinä kantautuvat ruohonjuuritasolta viranomaisille. Väestösuhteiden tilaa seuraamalla kunnat pystyvät reagoimaan nopeasti, mikäli väestösuhteiden tilassa tapahtuu huononemista.

Väestösuhteiden tilaa voidaan kartoittaa selvittämällä suoraan eri ryhmien välistä kanssakäymistä esimerkiksi kyselyiden avulla. Tietoa väestösuhteista saadaan myös muiden tiedonkeruulähteiden, kuten hyvinvointikertomusten, kuntalaisten sosioekonomista asemaa koskevien tilastojen, viharikostilastojen sekä mediaseurannan ja ruohonjuuritasolta kantautuvien signaalien kautta.

Väestösuhteiden seuranta ja yhteisösovittelutaitojen kehittämistä koordinoimaan perustetaan kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 *seudullinen väestösuhteverkosto*. Verkosto voi muodostua esimerkiksi kotouttamistyön, kuntien etsivän nuorisotyön, sosiaaliohjauksen, sosiaalisen isännöinnin, poliisin Ankkuri-tiimin sekä MOVAKO-verkoston toimijoista. Väestösuhteverkoston toimintaa voi koordinoida esimerkiksi Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän Yhteisöotalo.

4.2.2 Osallisuuden edistäminen

Jokaisella ihmisellä on taustastaan huolimatta tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi toivomallaan tavalla. Myös tarve kuulua joukkoon ja osallistua itselle tärkeiden asioiden edistämiseen, on kaikkien ihmisten jakama.

Näiden tarpeiden toteutumista voidaan edesauttaa, kun ihmisille tarjoutuu mahdollisuuksia osallistua omien lähialueidensa kehittämiseen. Yleishyödyllisen toiminnan, osallistumisen mahdollistavien alustojen ja tilojen sekä palveluiden yhteiskehittämisen avulla voidaan alueen asukkaita, järjestöjä, viranomaisia ja yrityksiä pitää mukana palveluiden valmistelussa ja suunnittelussa sekä niiden toteuttamisessa.

Maahanmuuttajien ja muiden väestöryhmien yhteiskunnallista osallisuutta voidaan edistää monin hallinnollisin toimin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kehittää *osallisuutta edistävää hallintomallia*, eli julkisten ja yksityisten toimijoiden sekä kansalaisten yhteistoimintaa, jonka tarkoituksena on parempien palveluiden ja paremman elinympäristön luominen. Osallisuutta edistävä hallintomalli voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi sellaista yhteiskehittämistä, jossa kansalainen tai asiakas toimii myös toiminnan kehittäjänä, yhteistuottajana ja vertaisarvioijana.

Osallisuutta edistävällä hallinnolla voidaan lisätä myös heikoimmassa asemassa olevien ihmisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia sekä yhteisöllisyyden kokemusta. Sillä voidaan parantaa palvelujärjestelmän toimivuutta ja poistaa syrjäyttäviä mekanismeja. Osallisuutta edistävä hallintotapa on käsitteenä uusi, mutta sen käytännön toteuttamiseen on olemassa jo hyväksi havaittuja toimintamalleja ja työkaluja. Tällaisia ovat muun muassa verkostoivan työn ja kokemusosaamisen mallit sekä sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön asiakasyhteiskehittäminen.

Yhteisöotalo

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä kehittää osallisuutta edistäviä yhteisöpalveluita Forssan keskusta-alueella sijaitsevassa Yhteisöotalossa. Yhteisöotalo on matalan kynnyksen palvelupiste ja kohtaamispaikka kaikille Forssan seudun asukkailla. Yhteisöotalolla koordinoidaan haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten, muun muassa kotoutujien, palveluita. Yhteisöotalolla tuotetaan myös

ammattillisia ja avoimia yhteisöpalveluita, kuten eri asiakasryhmille suunnattuja ryhmätoimintoja ja ohjattuja vertaisryhmiä, sekä matalan kynnyksen toimintaa, jota seudun asukkaat tuottavat osittain itse. Yhteisötalon tiloja annetaan maksutta myös sote-järjestöjen käyttöön. Yhteisöpalveluiden tarkoituksena on maksimoida eri sektorien välinen yhteistyö, mukaan lukien neljäs sektori eli niin kutsuttu kansalaisyhteiskunta. Myös Forssan seudun Kotouttamo toimii Yhteisötalon tiloissa.

Yhteisötalo lisää maahanmuuttajien ja muiden seudun asukkaiden osallisuutta, tarjoamalla toimintaa, joka mahdollistaa erilaisten ihmisten yksin tulemisen yhteisten kiinnostuksenkohteiden tai yhdistävien elämäntilanteiden perusteella. Yhteisötalon yhteisöpalvelumalli lisää myös maahanmuuttajien ja muiden seudun asukkaiden omien voimavarojen esiinnousua, sillä palvelumalli perustuu seudun asukkaiden toivoman tai organisoiman toiminnan järjestelytukeen. Yhteisötalolla kuka tahansa seudun asukas voi järjestää kaikille avointa toimintaa, ja saada maksutta käyttöönsä tilat, tiedotuksen ja muun järjestelytuen. Toisaalta kuka tahansa seudun asukas voi myös pyytää Yhteisötaloa organisoimaan toimintaa, jota itse kaipaa tai jota tietää muiden henkilöiden kaipaavan. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi erilaisten vähemmistöryhmien tai mielenterveys- ja päihdekuntoutujien tukemiseen liittyvä järjestötoiminta, jota voidaan Yhteisötalolla organisoida tarvittaessa myös etäyhteyksin. Kaikki Yhteisötalolla järjestettävä toiminta on ei-poliittista, ei-uskonnollista ja maksutonta, eikä se niin ollen rajaa ketään henkilöä toiminnan ulkopuolelle.

Yhteisöpalvelumallin avulla pystytään kehittämään kestävästi ja kustannustehokkaasti osallisuutta edistäviä ja syrjäytymistä ehkäiseviä mekanismeja. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 Yhteisötalon toimintaa pyritään laajentamaan ja vakiinnuttamaan. Yhteisötalon kehittämisen painopisteitä ohjelmakaudella ovat kokemusasiantuntijatoiminnan, ml. maahanmuuttajien omakielinen vertaisohjaus, sekä valtakunnallisten ja alueellisten järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen.

Monikulttuurisen vapaaehtoistyön koordinoitiverkosto MOVAKO

Eri väestöryhmien kohtaamisia ja yhteistoimintaa tuetaan myös järjestöjen, vapaan sivistystyön, seurakuntien ja harrastusseurojen toimesta. Ne tarjoavat kohtaamispaikkoja ja yhteisen toiminnan mahdollisuuksia esimerkiksi kerho-, harraste- ja vapaaehtoistoiminnan muodossa. Tasa-arvoinen kohtaaminen, yhteinen tekeminen ja yhteisen ryhmäidentiteetin syntyminen edesauttavat myös ryhmienvälisen suhteiden parantumista ja luovat suotuisia olosuhteita myönteiselle vuorovaikutukselle.

Monikulttuurisen vapaaehtoistyön koordinoitiverkosto MOVAKO on maahanmuuttajille toimintaa Forssan seudulla tuottavien yhdistysten, seurakuntien, kuntien ja hyvinvointikuntayhtymän yhteiskehittämisen verkosto ja tiedonvaihtokanava. MOVAKO kartoittaa viranomaistoimijoille ja kolmannen sektorin toimijoille kertyvää tietoa maahanmuuttajien palveluntarpeista ja olemassa olevien, sosiaalista selviytymistä tukevien palveluiden kokonaisuudesta.

4.2.3 Naapurustotyön kehittäminen

Suomalainen asuntopolitiikka korostaa erilaisia taustoja omaavien ihmisten asumisen integraatiota. Asuinalueiden segregatiokehitystä, eli eriytymistä toisistaan asukkaiden sosioekonomisen aseman tai etnisen taustan perusteella, pyritään ehkäisemään. Monimuotoisten asuinalueiden syntyä tuetaan esimerkiksi rakentamalla samoille asuinalueille sekä vuokra- että omistusasuntoja. Myös pakolaisia pyritään sijoittamaan asumaan mahdollisimman laajasti ympäri maata.

Asuminen on kotoutumisen alkuvaiheen tärkein tekijä. Maahanmuuttajan asuinpaikka ja kotoutumista edistävien palvelujen saavutettavuus sekä naapurustossa mahdollistuva yhteisöllisyys ovat merkittävässä roolissa uuteen maahan sopeutumisen prosessissa. Etnisesti monimuotoisen asukasrakenteen on katsottu edistävän positiivista kanssakäymistä kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä ja lisäävän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Eri kulttuurien edustajilla voi kuitenkin olla erilaisia asumisen tapoja, joista saattaa aiheutua myös väärinkäsityksiä ja yhteentörmäyksiä.

Asumishäiriöiden esiintyessä on kynnys asian selvittämiseen naapureiden kesken tavallista korkeampi, kun naapurit edustavat eri kieli- ja kulttuuriryhmiä. Toisaalta on myös tyypillistä, että negatiiviset ennakkoluulot vaikuttavat koetun häiriön määrään. Joissakin asuinyhteisöissä on jo maahanmuuttajien läsnäolo itsessään koettu häiritseväksi. Kulttuurien väliset kohtaamiset asettavatkin lisähaasteita myös isännöitsijöiden ja muiden asumisen sujumiseen liittyvien tahojen työhön. Häiriöepäilyissä tulisi kaikkia asianosaisia pystyä kuulemaan tasapuolisesti kielimuurista riippumatta.

Kuntien vastuulla on huolehtia asuinalueiden turvallisuudesta. Asuinalueiden viihtyvyyden ja naapurustojen sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen tärkeitä keinoja ovat esimerkiksi asumisneuvonta ja naapuruussovittelu.

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä kehittää *asumisneuvontaa ja naapurustotyötä* sosiaalisen isännöinnin, asumisen ohjauksen sekä sosiaalitoimen ylläpitämien kuntien kohtaamispaikkojen avulla. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 pyritään lisäksi kehittämään naapuruussovittelun osaamista ja asumistoimijoiden valmiutta kohdata erilaisia taustoja edustavia asukkaita. Myös yhteistyötä kuntien nuoriso- ja asukastilojen sekä naapurustotyön osaajien välillä pyritään lisäämään.

Suomessa toteutettava *naapuruussovittelu* on konfliktinratkaisumalli, joka tähtää syiden ja syyllisten etsimisen sijasta ihmisten välisten suhteiden korjaantumiseen. Mallia voidaan toteuttaa luomalla edellytyksiä ja konkreettisia mahdollisuuksia vuoropuhelulle ja asioista sopimiselle sekä syventämällä naapureiden välistä yhteisymmärrystä.

Naapuruussovittelun paikallisen osaamisen kehittämiseksi pyritään kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 linkittämään tiiviimmin naapuruussovittelun valtakunnallisten osajaorganisaatioiden kanssa sekä järjestämään asumistoimijoiden koulutuksia tai naapurustotapaamisia esimerkiksi kiintiöpakolaisten kuntaan saapumisen yhteydessä, mikäli tämä koetaan tarpeelliseksi. Tapaamisilla pyritään kuulemaan ja ottamaan vakavasti naapurustossa esiintyvät huolenaiheet, lievittämään maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja asiallista tietoa antamalla ja

ennaltaehkäisemään ristiriitojen syntymistä. Varsinaisen naapuruussovittelun keinoin voidaan ratkaista jo syntyneitä ongelmatilanteita.

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän ylläpitämän Yhteisötilan sekä muiden sosiaalitoimen kohtaamispaikkojen tiloja voidaan tarjota maksutta myös järjestötoimijoiden tuottamiin naapuruussovittelun palveluihin.

4.2.4 Yhteisösovittelun kehittäminen

Turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset edellyttävät, että kunnissa on sovitut toimintatavat eri väestöryhmien välisten jännitteiden purkamiseksi ja konfliktien käsittelemiseksi. Kunnilla tulee olla myös sovittuja ennaltaehkäiseviä toimintatapoja toimivan vuorovaikutuksen rakentamiseksi. Linjaukset lisäksi edellyttävät, että kunnat järjestävät tarvittavat yhteisösovittelun palvelut yhteistyössä järjestöjen, rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimistojen sekä muiden viranomaisten kanssa. Tavoitteena on, että havaitut väestöryhmien väliset konfliktit ratkaistaan kuntien tuottamalla järjestelmällisellä sovittelutyöllä.

Forssan malli

Forssan malli on Forssassa puhjenneen etnisen joukkokonfliktin yhteydessä vuonna 2017 kehitetty yhteisösovittelun malli, joka voitti Suomen kansallisen rikosentorjuntapalkinnon sekä Euroopan rikosentorjuntapalkinnon vuonna 2018. Forssan mallin kehittämisen avainasemissa olivat paikalliset viranomaistoimijat ja opetuksenjärjestäjät, Hämeen poliisilaitos sekä Naapuruussovittelun keskuksen yhteisösovittelijat, jotka hyödynsivät työssään nk. depolarize-osaamista.

Forssan malli perustuu väestösuhteiden huononemiseen liittyvään nopeaan ja oikea-aikaiseen reagointiin, avoimeen ja neutraaliin tiedotukseen sekä eri toimijoiden väliseen luottamukseen ja yhteistyöhön. Forssan malli perustuu myös syntyneen vastakkainasettelun purkamiseen aktiivisella sovittelutyöllä, joka tähtää eri ryhmien mielipidevaikuttajien kartoittamiseen, mielipiteiden kuulemiseen sekä sellaisen sovinnollisen ratkaisun löytämiseen, jonka noudattamiseen kaikki osapuolet voivat yhteisesti sitoutua.

Forssan mallia on onnistuneesti hyödynnetty yhteisösovitteluprosesseissa eri puolilla Suomea. Mikäli laajemmalle yhteisösovitteluprosessille on myös Forssan seudulla jatkossa tarvetta, noudatetaan tilanteessa Forssan mallin mukaisia toimintatapoja, kuten ryhmien välistä dialogia. Ryhmien välinen dialogi perustuu kasvokkain tapaamiseen, joiden aikana eri ryhmien edustajat keskustelevat eroistaan ja saavat tilaisuuden kumota virheellisiä käsityksiään. Näkemyserot ja mahdolliset konfliktit tuodaan avoimesti esiin ja niitä käsitellään koulutetun ohjaajan johdolla. Dialogin lopuksi luodaan yhteinen suunnitelma ryhmäsuhteiden parantamisesta.

Yhteisösovittelun osaamisen kehittämiseen pyritään löytämään keinoja kotouttamisohjelmakauden 2021–2024 aikana. Esimerkiksi paikallisten yhteisösovittelijoiden kouluttamisen mahdollisuuksia voidaan kotouttamisohjelmakauden aikana tarkastella. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 Forssan seudun Kotouttamo toteuttaa kulttuurienvälistä

kompetenssia, viharikoksia ja radikalisoitumista sekä polarisaation ehkäisykeinoja käsittelevän koulutuksen Kanta-Hämeen sovittelutoimiston sovittelijoille.

Yhteisösovittelun osaamisen kehittämistä sekä mahdollisten yhteisösovitteluprosessien läpiviemistä koordinoi kotouttamisohjelmakauden 2021–2024 aikana perustettava seudullinen väestösuhdeverkosto. Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän ylläpitämän Yhteisötalon tiloja voidaan hyödyntää neutraalina maaperänä yhteisösovittelussa. Mukaan voidaan tarvittaessa ottaa myös järjestöjen väkivaltatyön asiantuntijoita, joiden asiakastyöhön Yhteisötalo niin ikään tarjoaa tilojaan.

4.2.5 Kuntalaisten hyvien väestösuhdetaitojen kehittäminen

Osana kotoutumisajan palveluita, Forssan seudun Kotouttamo tarjoaa maahanmuuttajille monipuolisia yhteiskunnallisia valmiuksia edistävää opetusta. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 pyritään kotoutumisajan opintokokonaisuuden osaksi kehittämään myös demokraattista toimeenpanovaltaa, hyviä väestösuhteita, polarisaation mekanismeja ja sovittelun keinoja koskevaa opetusta. Opintokokonaisuuden kehittämissyhteistyöhön ottavat osaa kotouttamistoimijoiden lisäksi Hämeen poliisilaitos sekä valtakunnalliset *depolarize*-toimijat. Opetusyhteistyötä mikrotason konfliktinratkaisun edellyttämien tunteenkäsittelytaitojen kehittämiseksi tehdään Forssan Mielenterveysseuran kanssa.

Opintokokonaisuudesta pyritään mallintamaan valtakunnallisesti hyödynnettävä osa kotoutumisajan palveluita. *Väestösuhdetaito-opetuksen* kokonaisuutta kehitetään linjassa valtakunnallisten polarisaatiostrategioiden kanssa. Opetusta voidaan tarvittaessa organisoida Forssan seudun Kotouttamosta käsin myös muualle Kanta-Hämeen alueelle.

Kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistämiseksi sekä kuntien yleisen väestösuhteiden edistämismittauksen täyttämiseksi, pyritään kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 kehittämään väestösuhdetaito-opetusta myös perusopetuksen yläasteen sekä toisen asteen opetuksen hyödynnettäväksi.

Forssan seudun perusopetuksessa noudatetaan perusopetuslain (628/1998, §2) mukaista tavoitetta ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen kasvattamisesta. Koulujen tehtävänä on kasvattaa oppilaitaan vastuulliseen yhteistyöhön ja toimintaan, joka pyrkii ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien väliseen suvaitsevaisuuteen ja luottamukseen. Oppilaille voidaan esimerkiksi opettaa toisten ryhmien kulttuuria, arvoja ja käytäntöjä sekä historiaa vähemmistöjen näkökulmasta, ja ohjata kiinnittämään huomiota epätasa-arvoisuutta tuottaviin rakenteisiin. Kasvatus perustuu olettamukseen siitä, että tiedon lisääminen auttaa ymmärtämään muita ihmisryhmiä, haastaa vallitsevia stereotyyppioita ja vähentää epärealistisia pelkoja.

Eri oppiasteille suunnattua väestösuhdetaitojen opetuskokonaisuutta mallinnetaan maahanmuuttajien väestösuhdetaito-opetuksen kehittämisen yhteydessä. Hyviä väestösuhteita, polarisaatio-ilmiötä sekä mikro- ja makrotason konfliktinratkaisukeinoja käsitteleviä kurseja voidaan järjestää kaikille seudun asukkaille avoimella periaatteella myös hyvinvointikuntayhtymän Yhteisötalolla.

4.3 Yhdenvertaisuuden edistäminen Forssan seudulla

Kaikilla viranomaisilla ja koulutuksen järjestäjillä, sekä työnantajilla, joiden palveluksessa on vähintään 30 henkilöä, on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Edistämisvelvollisuus koskee kaikkia yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) mainittuja syrjintäperusteita, kuten etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella syrjimistä. Viranomaispalveluihin, oppilaitoksiin ja työpaikoille laaditut yhdenvertaisuussuunnitelmat toimivat keskeisten toimintaympäristöjen normeina, joilla eri väestöryhmien välistä tasa-arvoa ja normaalia kanssakäymistä voidaan tukea. Tämä kuitenkin edellyttää, että mahdolliseen syrjintään suhtaudutaan nollatoleranssilla ja siihen puututaan välittömästi. Syrjintä on rikosoikeudellisesti tuomittavaa toimintaa.

Eri kulttuureita edustavien ihmisten kohdatessa, kohtaavat myös erilaiset taustat, arvot ja asenteet sekä käyttäytymis- ja kommunikointitavat. Sama pätee maahanmuuttaja-asiakkaiden ja valtaväestöä edustavien työntekijöiden kohtaamiseen. Yhteisymmärryksen saavuttamiseen tarvitaankin niin kutsuttua interkulttuurista eli kulttuurienvälistä kompetenssia, mikä tarkoittaa kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten toimivaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön tarvittavia valmiuksia.

Asiakkaiden tasa-arvoinen kohtelu on kaikkien julkisten palveluiden yhteinen lähtökohta. Tasa-arvo ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan samanlaista kohtelua. Liian tiukka tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattaminen voi estää eri ryhmien erityistarpeiden huomioimisen ja johtaa eriarvoisuuden lisääntymiseen. Yhdenvertaisuuslaissa korostetaan, että kohtelemalla kaikkia samalla tavoin, ei ihmisiä tule saattaa eriarvoiseen asemaan. Samanlaisen kohtelun periaatteesta poikkeaminen on sallittua, kun sen tavoitteena on heikommassa asemassa olevien ihmisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Yhdenvertaisuuden toteutumista edistetään Forssan seudun viranomaistoiminnassa ja muissa palveluissa yhdenvertaisuuslain mukaisesti. Maahanmuuttajien yhdenvertaisen yhteiskunnallisen aseman kehittymistä sekä palveluiden soveltuvuutta ja saavutettavuutta kehitetään erityisesti Forssan seudun Kotouttamon palveluilla.

5 KESTÄVÄ KEHITYS JA GLOBAALI VASTUU

Työ- ja elinkeinoministeriön (2019) mukaan arviolta 20 % maahanmuuttajista muuttaa pois Suomesta viiden vuoden maassaolon jälkeen. Takaisin kotimaihinsa muuttavien lisäksi myös Suomeen pysyvästi asettuvat maahanmuuttajat usein osallistuvat omien kotimaidensa kehittämiseen viemällä osaamista tai sijoittamalla taloudellisia resursseja. Myös maahanmuuttajat, jotka hankkivat Forssan seudulta työkokemusta, koulutusta ja muuta tietotaitoa, vievät kertynyttä osaamistaan edelleen omiin kotimaihinsa. Onkin tärkeää, että seudun kotouttamisessa huomioidaan paikallisten tavoitteiden lisäksi myös Suomen tavoitteet globaalille kehitykselle.

5.1 Suomi ja YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030

Suomi on sitoutunut muiden YK:n jäsenmaiden tapaan YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030:een. Tavoiteohjelman tarkoituksena on ohjata maailman kehityssuunnitelmien suuntaa vuosina 2016–2030. Ohjelma tähtää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen ja kestäväan kehitykseen siten, ettei ketään jätetä kehityksestä jälkeen. Agenda 2030 pyrkii turvaamaan ihmisten hyvinvoinnin ja talouden globaalin kehittymisen tavalla, joka on kestävä myös ympäristölle.

Ensisijainen vastuu kestävän kehityksen tavoiteohjelman toimeenpanosta on valtioilla, mutta tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan myös paikallishallinnon, yksityissektorin ja kansalaisyhteiskunnan laajaa osallistumista. Suomi on edistänyt Agenda 2030:n toimeenpanoa etenkin kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksella.

Vuonna 2016 laadittu *Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* rakentaa visiota luonnon kantokyvyn turvaavasta, hyvinvoivasta ja globaalisti vastuullisesta Suomesta. Yhteiskuntasitoumuksessa todetaan, että Suomen toiminnan vaikutukset kestävän

kehityksen edistämässä ulottuvat pitkälle Suomen rajojen ulkopuolelle. Sitoumuksessa niin ikään todetaan, että globaalin vastuun kantaminen edellyttää Suomelta oikeudenmukaisuutta: sitä, että omalla toiminnalla edesautetaan muidenkin maiden mahdollisuuksia kestäväan kehitykseen ja sen mahdollistamaan turvallisuuteen ja rauhaan. Suomen pyrkimyksenä on panostaa sellaiseen kansainväliseen yhteistyöhön, johon liittyvälle asiantuntemukselle on kysyntää, merkitystä ja lisäarvoa myös paikallisesti.

5.2 Maahanmuutto ja Järkivihreä Forssan seutu

Forssan seutu pyrkii elinkeinostrategiallaan *järkivihreyteen* eli toimintatapaan, joka ottaa huomioon ympäristöystävällisyyden ja kestäväan kehityksen periaatteet yhteisöjen ja yritysten toiminnassa. Järkivihreydellä tavoitellaan sitä, että Forssan seutu tuottaisi monipuolisia ekologisia tuotteita ja palveluita, ja että seudun asukkaat, päättäjät, yhteisöt ja yritykset tunnistaisivat toimintansa ympäristövaikutukset ja sitoutuisivat niiden vähentämiseen.

Kestävää kehitystä on edistetty Forssan seudulla jo neljännesvuosisadan ajan. Vuonna 1994 Forssan kaupunginvaltuusto hyväksyi Euroopan kaupunkien yhteisen, kestäväan kehitystä säätelevän Aalborgin asiakirjan noudatettavaksi kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa. Kestäväan kehityksen toimintaohjelmia on seudulla laadittu vuodesta 1997 lähtien. Forssan seudulle on keskittynyt myös biotalouden ja kestäväan kehityksen erityisosaamista. Hämeen ammattikorkeakoulun Forssan kampuksella koulutetaan mm. kestäväan kehityksen ja biotalouden asiantuntijoita. Jokioisilla toimii valtion Luonnonvarakeskus, joka työllistää monia kansainvälisiä tutkijoita. Seudulla ammattikoulutusta ja maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta tuottava Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä noudattaa kaikissa koulutuksissaan kestäväan kehityksen osaamislupauksia.

Kestävä kehitys on ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi. Järkivihreä toimintatapa lähtee liikkeelle ekologisen kestävyuden turvaamisesta, mikä tarkoittaa, että ihmiset asettavat oman toimintansa luonnonvarojen rajoihin eivätkä vaaranna ekosysteemien elinvoimaisuutta tai luonnon monimuotoisuutta. Muiden kestäväan kehityksen osa-alueiden kehittyminen edellyttää ekologista tasapainoa, sillä sekä taloudellinen että sosiaalinen elämä perustuvat luonnosta saataviin resursseihin. Sosiaalisesti kestäväan kehityksen ytimessä ovat oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja myötätunnon arvot, joilla pyritään takaamaan hyvinvoinnin edellytykset sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Sosiaaliseen kestävyteen liittyy myös kulttuurinen kestävyys, jonka keskeisenä tavoitteena on kulttuuriperinnön siirtäminen ja asuinsijoille kiinnittyminen.

Järkivihreän toimintatavan perimmäisenä tarkoituksena on paikalliseen ja globaaliin yhteiskuntaan vaikuttaminen siten, että hyvä elämä mahdollistuu kaikille ja kaikkina aikoina. Siten kestäväan kehityksen globaaleita edellytyksiä voidaan kehittää myös osana seudun maahanmuuttajatyötä.

5.3 Forssan seudun kehitysapumalli

Forssan seudulla ja koko Suomessa elävien maahanmuuttajien ja erityisesti pakolaisten määrä on kasvusuhdanteessa. Pakolaisten määrä voi tulevaisuudessa edelleen lisääntyä sodan, vaikeasti ennakoitavien ilmastokriisien sekä vuonna 2020 puhjennun koronakriisin seurauksena. Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM on arvioinut, että diasporassa eli maanpaossa elävässä väestönosassa elää vuonna 2050 maailmanlaajuisesti 230 miljoonaa pakolaista eli 2,6 % ennustetusta väkiluvusta.

Pakolaisdiasporat ovat usein merkittävässä roolissa, kun pakolaisten kansalaisuusvaltioiden hajonneita hallintorakenteita ja palvelujärjestelmiä aletaan uudelleen muodostaa. Diasporan kautta tapahtuva kehitys perustuu siihen, että diasporassa elävät pakolaiset hyödyntävät globaaleja yhteyksiään taloudellisen ja sosiaalisen kehityksensä mahdollistamisessa ja samanaikaisesti ylläpitävät yhteyksiä kotimaihinsa, minkä kautta kotimaiden kehitykseen vaikuttaminen mahdollistuu. Pakolaisten koulutustaso, erikoistumisalueet, työllisyystilanne, sosiaalisen ja poliittisen tietoisuuden taso sekä mahdollisuus saada kotimaataan koskevaa tietoa, konkreettisesti vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa osallistua jälleenrakennustoimiin joko paikanpäällä tai uudesta kotimaasta käsin.

On ennakoitavissa, että koronakriisin seurauksena Suomen ulkomaan kehitysapuvaroja joudutaan suuntaamaan yhä enenevässä määrin kehitysmaiden ja konfliktialueiden kriisiapuun. Tämä seikka osaltaan lisää tarvetta löytää keinoja pitkäkestoisen kehitysavun antamiseksi Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvan kehitysyhteistyön keinoin. Pakolaisdiasporan kouluttaminen on yksi keino, jolla konfliktien hajottamille alueille voidaan pitkäkestoisesti ja resurssiviisaasti siirtää tietoa, ideoita ja osaamista.

Kotouttamisohjelmakauden 2021–2024 aikana Forssan seudulla pyritään rakentamaan valtakunnallisesti hyödynnettävä malli Suomessa elävien pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien globaalien osaamisen ja osallistumisen edellytysten kehittämiseksi. *Forssan seudun kehitysapumalli* sisältää yhteiskunta- ja demokratiavalmiuksiin tähtäävää opetusta, terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävää opetusta sekä kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti ammattivalmiuksiin tähtäävää opetusta.

Forssan seudulla tuotetaan jo vakiintuneesti yhteiskuntavalmiuksia sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen valmiuksia kehittävää opetusta pakolaisille ja muille maahanmuuttajille. Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 opetuskokonaisuutta täydennetään demokratia- ja väestösuhdevalmiuksia sekä konfliktinratkaisua koskevalla opetuksella. Jatkossa pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien ammatillisen osaamisen kehittämisessä pyritään painottamaan aiempaa selvemmin kestävä kehitystä tukevia valmiuksia.

Kotouttamisohjelmakaudella 2021–2024 pyritään kehittämään muun muassa Hämeen ammattikorkeakoulun kestävä kehityksen opiskelijoiden ja Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymän maahanmuuttajataustaisten ammattiopiskelijoiden välistä oppimistehtävä- ja työssäoppimisyhteistyötä. Oppimistehtäväyhteistyössä hyödynnetään tietoa pakolaisopiskelijoiden taustamaiden maatalousrakenteesta ja infrastruktuurista. Sosiaalialan opiskelijoiden ekologisen osaamisen kehittämiseksi pyritään verkostoitumaan kansainvälisten sosiaalialan maisteriohjelmien kanssa.

Oppilaitosten tekemän työssäoppimisyhteistyön avulla pakolaiset ja muut maahanmuuttajat voivat oppia ammattialojensa tehtäviä työpaikoilla, ja samalla saada kestävän kehityksen mukaisten toimintatapojen noudattamiseen liittyvää ohjausta Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijoilta. Yhteiset työssäoppimisjaksot kehittävät maahanmuuttajaopiskelijoiden ammatillisten valmiuksien lisäksi kestävän kehityksen opiskelijoiden kansainvälistä osaamista tilanteessa, jossa koronakriisi voi pitkäkestoisesti vaikeuttaa kansainvälisille harjoittelujaksoille osallistumista. Opetusyhteistyö lisää myös seudulla toimivien maatilojen ja yritysten mahdollisuutta rekrytoida paikallista, kestävän kehityksen periaatteet hallitsevaa työvoimaa. Koronakriisin seurauksena ulkomaisen työvoiman saatavuus saattaa pysyvästi heikentyä.

Forssan seudun kehitysapumalli lisää seudulla asuvien pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien valmiuksia itsenäiseen elämään, hyvään koulutukseen ja toimeentuloon Suomessa. Malli mahdollistaa myös pakolaisten kokemuseräisen tiedon ja korkeakoulutettujen pakolaisten osaamisen esiintuomisen ja hyödyntämisen. Malli auttaa pakolaisia verkostoitumaan suomalaisten toimijoiden kanssa ja integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi se turvaa heille yhteyden ja konkreettiset keinot oman kansansa ja kulttuuriperintönsä suojelemiseen Suomessa ja ulkomailla.

Forssan seudun kotouttamisohjelman 2021–2024 osana tarkastellaan mahdollisuutta järjestää oman äidinkielen opetusta etenkin niille maahanmuuttajalapsille, joiden vanhemmat ovat primäärästi luku- ja kirjoitustaidottomia. Luku- ja kirjoitustaidottomuus on Forssan seudulla yleisintä pakolaisten keskuudessa. Oman äidinkielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito mahdollistaa myös pakolaisten Suomessa kasvavien lasten kiinnittymisen ja yhteydet omille kotiseuduilleen. Mallin avulla voidaankin tukea pakolaisten kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteutumisen lisäksi heidän oikeuttaan omaan kotimaahansa ja sinne palaamiseen.

Malli ei kyseenalaista sitä, etteikö Suomeen pysyvän oleskeluoikeuden saaneilla pakolaisilla ja muilla maahanmuuttajilla olisi oikeutta jäädä Suomeen pysyvästi. Malli kuitenkin tukee pakolaisten realistisia mahdollisuuksia ja oikeutta palata omille kotiseuduilleen tai ainakin vaikuttaa omien kotiseutujensa suotuisaan kehittymiseen. Pakolaiset eroavat muista maahanmuuttajista siten, ettei heidän omasta kotimaastaan lähtönsä ole perustunut vapaaehtoisuuteen vaan pakottaviin olosuhteisiin.

Forssan seudun kehitysapumalli tukee myös varsinaisen ulkomaan kehitysavun kohdemaiden kieleen ja kulttuuriin erikoistuneen kokemusasiantuntijaverkoston kasvattamista. Kestävään kehitykseen ja globaaleihin konfliktinratkaisukeinoihin erikoistuneita pakolaisdiasporan jäseniä voidaan käyttää apuna kohdemaiden paikallisten kehitysyhteistyöhankkeiden toteuttamisessa. Malli yhtyy siten myös Suomen ulkomaan kehitysyhteistyöstä vastaavien viranomaisten tavoitteisiin.

Forssan seudun kehitysapumallia kehitetään osana kotouttamisohjelman 2021–2024 toimeenpanoa. Mallin kehittämisyhteistyöhön pyritään osallistamaan myös valtakunnallisia toimijoita.

6 KOONTI KOTOUTTAMISOHJELMAN 2021–2024 TOIMENPITEISTÄ

Kotouttamisen seudullinen strategia

- Kehitetään kiintiöpakolaisten vastaanoton seudullista koordinaatiota
- Kehitetään kotoutumispalveluiden saatavuutta, ja maahanmuuttajien tietoisuutta palveluista
- Kehitetään yksilöllisten kotouttavien palveluntarpeiden tunnistamista heti maahantulon alkuvaiheessa
- Tehostetaan kotoutumissuunnitelmien laatimista
- Lisätään ja kehitetään kotouttavia opetuskokonaisuuksia vastaamaan maahanmuuttajien erilaisiin tietojen ja taitojen tarpeisiin
- Kehitetään kotouttavan opetuksen maakunnallista järjestämistapaa ja vakiinnutetaan maakunnallisten satelliittiopetuspisteiden verkosto

Kotouttamisen vastuutahot ja monialainen yhteistyö

- Kehitetään monialaista viranomaisyhteistyötä ja vakiinnutetaan Forssan seudun Kotouttamon toiminta
- Kehitetään monialaisten alkukartoitusten laatimista ja saavutettavuutta
- Kehitetään kotouttavien opetuskokonaisuuksien polutusta osaksi maahanmuuttajien muita koulutuksia

- Kehitetään kotouttavaa perhetyötä ja perheiden kotoutumissuunnitelmien laatimista
- Tarkastellaan oman äidinkielen opetuksen järjestämismahdollisuuksia niille maahanmuuttajalapsille, joiden vanhemmilla ei ole oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaitoa
- Kehitetään käytäntöjä suomen kielitaidon arvioimiseksi ja kehittämiseksi osana maahanmuuttajille laadittavia kuntouttavan työtoiminnan suunnitelmia
- Kehitetään kuntien työpajoilla toteutuvaa kielivalmennusta sekä työelämävalmiuksia edistäviä kotouttavia opetuskokonaisuuksia
- Kehitetään kotouttamisen järjestöyhteistyötä ja valtakunnallisten asiantuntijaorganisaatioiden etävastaanottojen koordinoitua

Hyvät väestösuhteet ja yhdenvertaisuus

- Perustetaan seudullinen väestösuhdeverkosto koordinoimaan väestösuhteiden seuranta ja yhteisösovittelun osaamisen kehittämistä
- Kehitetään hyvinvointikuntayhtymän osallistavaa yhteisöpalvelumallia ja vakiinnutetaan Yhteisötalon toiminta
- Kehitetään naapurustotyötä ja naapurisuussovittelun osaamista
- Kehitetään väestösuhdetaitojen opetuskokonaisuus osaksi maahanmuuttajien kotouttavaa opetusta
- Kehitetään väestösuhdeopetusta perusopetuksen yläasteen ja toisen asteen opetuksen hyödynnettäväksi sekä kaikille avoimena kurssitoimintana järjestettäväksi

Kestävä kehitys ja globaali vastuu

- Varmistetaan Forssan seudun järkivihreän elinkeinostrategian toimeenpano myös osana kotoutumista edistäviä toimenpiteitä
- Kehitetään valtakunnallisesti hyödynnettävä malli Suomessa elävien pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien globaalien osaamisen ja osallistumisen edellytysten kehittämiseksi
- Kehitetään maahanmuuttajien ammatillista osaamista kestävän kehityksen valmiuksilla
- Kehitetään kestävän kehityksen opetuksen ja maahanmuuttajien ammatillisen opetuksen välistä oppimistehtävä- ja työssäoppimisyhteistyötä sekä kestävän kehityksen työelämäyhteyksiä

7 KOTOUTTAMISOHJELMAN SEURANTA

Kotouttamisohjelman toteutumista seurataan vuosittain. Seurantatapana on seudullisen kotouttamisverkoston toteuttama selvitys kotouttamisohjelman alakohtaisten toimenpiteiden toteutumisesta. Kotouttamisen seurannan tukena käytetään ulkomaan kansalaisten määrästä, työllisyys- ja koulutusasteesta sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin asteesta saatavilla olevaa rekisteripohjaista tietoa ja paikallistasolta kertyvää laadullista tietoa.

Ohjelmakauden alussa toteutetaan keskeisten kotoutumispalveluiden maahanmuuttaja-asiakkaille kysely, jolla selvitetään kotouttavien palveluiden saatavuutta ja niiden sisällön vastaavuutta maahanmuuttajien tarpeisiin. Vastaava kysely toteutetaan myös ohjelmakauden lopussa. Kyselyn laatimisesta ja tulosten kokoamisesta vastaa Forssan seudun Kotouttamo.

Forssan seudun Kotouttamon asiakasmäärää ja –profiilia, kotouttavan opetuksen ja osallistujien määrää sekä laadittujen alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien määrää seurataan vuosittain.

Ohjelmakauden aikana toteutetaan väestösuhteiden tilaa koskeva kysely Forssan seudun asukkaille. Väestösuhteiden seurantakysely toteutetaan seuraavalla kotouttamisohjelmakaudella, kun kotouttamisohjelmaan 2021–2024 kirjattuja, hyviä väestösuhteita edistäviä toimenpiteitä on jo ehditty vakiintuneesti toteuttaa. Myös seudun viharikostilastoja seurataan.

LÄHTEET JA HYÖDYLLISET LINKIT

Kotouttamisen valtakunnallinen ja seudullinen strategia

- **Kotoutuminen ja maahanmuutto hallitusohjelmassa 2019**
<https://kotouttaminen.fi/-/uusi-hallitusohjelma-nostaa-esiin-myos-kotoutumisen-ja-maahanmuuton>
- **Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus**
<https://kotouttaminen.fi/etusivu>
- **Yhdenvertaisuusvaltuutettu**
<https://syrjinta.fi/etusivu>

Kotouttamisen vastuutahot ja monialainen yhteistyö

- **Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)**
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- **Työ- ja elinkeinoministeriön maahanmuuton yleiskuva ja kehittäminen 2019**
<https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019.pdf>
- **Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä**
<http://www.ihmiskauppa.fi/>
- **Forssan seudun Kotouttamo**
<https://www.fshky.fi/asiakkaalle/kotouttamo-1648855697/>
- **Kanta-Hämeen järjestöstrategian 2025 valmistelu**
<https://www.meidanhame.fi/yhteistyö/jarjestoyhteistyö/jarjestoneuvottelukunta/kanta-hameen-jarjestostrategia/>

Hyvät väestösuhteet ja yhdenvertaisuus

- **Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta**
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko.pdf>
- **Turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset**
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161278>
- **Osallisuutta edistävä hallintomalli**
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/osallisuutta-edistava-hallintomalli-tukee-osallisuustyon-johtamista>
- **Yhteisöotalo**
<https://www.fshky.fi/asiakkaalle/yhteisotalo/>
- **Naapurisuussovittelun keskus**
<https://www.naapurisuusovittelu.fi/>
- **Depolarize-osaaminen**
<http://www.depolarize.fi/>
- **Forssan malli**
<http://www.depolarize.fi/forssan-malli/>
- **Yhdenvertaisuussuunnittelu**
<https://yhdenvertaisuus.fi/yhdenvertaisuussuunnittelu>

Kestävä kehitys ja globaali vastuu

- **Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030**
<https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>
- **Valtioneuvoston selonteko kestävä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta**
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3934867/Valtioneuvoston+selonteko+kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+globaalista+toimintaohjelmasta+Agenda2030sta.pdf/de836a92-3f21-4195-831b-b6569e55aa2f>

- **Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus**

<https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/FINAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf/d2d827e7-033a-4d2b-9239-aed6605a12c4/FINAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf>

- **Järkivihreän Forssan seudun strategia vuoteen 2020**

<https://docplayer.fi/1733796-Jarkivihrean-forssan-seudun-strategia-vuoteen-2020.html>

Kotouttamisohjelman seuranta

- **Kotoutumisen indikaattorit**

<https://kotouttaminen.fi/kotoutumisen-indikaattorit>

- **Kunnan kotoutumisen edistämisen mittari**

<https://kotouttaminen.fi/kotomittari>

- **Kototietokanta**

<https://kotouttaminen.fi/kototietokanta>